NEMZETI NŐNEVELÉS.

XVII. ÉVFOLYAM. 1896. SZEPTEMBER. VII. FÜZET.

Dr. WLASSICS GYULÁNÉ.

(Arczképpel.)

A II. Egyetemes Tanügyi Kongresszus Nőnevelési osztálya azon rendkívüli megtiszteltetésben részesült, hogy üléseit a népszerű közoktatási miniszternek dr. Wlassics Gyulának neje Csengery Etelka úrnő vezette. Midőn a magyar nők első nőnevelésügyi kongresszusuk vezetésére a közoktatási miniszter nejét kérték fel, nemcsak arról a háláról tettek tanúságot, melyet Wlassics Gyula, a nőnevelés lelkes barátja és nagylelkű reformátora iránt éreznek, hanem hódolatukat akarták kifejezni a női és családanyai erények eszménye iránt, melynek képviselőjét a miniszter bájos ifjú nejében tisztelhették. És Wlassics Gyuláné, mikor az elnökséget elfogadta, nemcsak azt bizonyította, hogy a nőnevelés jelentőségét tekintve, férje nemes felfogásának osztályosa, hanem azt is, hogy résztvevő szive családi boldogságának csendes örömei között is megsejtette a munkára utalt nők küzdelmeit.

E szerencsés választásnak köszönhette a «Kongresszus Nőnevelési Osztálya» azt a lelkes, emelkedett hangulatot, mely a tanácskozásokon elejétől végig uralkodott, s mely az ellentéteket elsimítván, a páratlan siker titka volt. A tanácskozásokon a legszabadelvűbb, mondhatnám a legmerészebb nőnevelési és női munkaképesítési eszméket hangoztatták; de ezek egyoldalú, sokak szemében talán a társadalom felforgatására vezető szinezetüket teljesen elvesztették, a mint az elnök szelíd szava a határozatokat kimondotta. A legteljesebb harmonia jutott így érvényre ez üléseken a nőmunkaképesítése és természetes hivatása tekintetében,

Dr. WLASSICS GYULÁNÉ.

melynek egyeztetésére a nőnevelés javítását, vagy a nők munkakörének bővítését czélzó szónokok egyaránt törekedtek.

Hogy az elnök egyéniségének varázsával ily mértékben hathatott az ülésen résztvevőkre, azt olvasóink azonnal megértik, ha a mellékelt arczképre egy tekintetet vetnek. Nekünk, midőn a «Nőnevelési Kongresszus» ezen szép emlékét olvasóinknak bemutatjuk, nincs más teendőnk, minthogy e kedves képet egy-két életrajzi adat elmondásával életteljesebbé tegyük.

Dr. Wlassics Gyuláné született Csengery Etelka, a kitünő politikai irónak, Csengery Antalnak legkisebb gyermeke s mindenkor a család dédelgetett kedvencze volt. A Csengery-ház a legnemesebb családi és társadalmi erényekkel tündökölt; egyszerű és minden ízében magyar és a legszigorúbb európai értelemben véve művelt volt. A Csengery lányok: Olga (Heinrich Gusztávné), Leona (Vámossy Károlyné) és Etelka atyjuknak és édes anyjuknak, a legkitünőbb magyar asszonyok egyikének felügyelete alatt a leggondosabb házi nevelésben részesültek s képeztetésüket a legkiválóbb tanároknak köszönhették. A házhoz közéletünk vezéregyéniségei, politikusok, költők, írók, művészek voltak járatosak, s az irodalom és művészet minden kérdése magas színvonalon álló eszmecsere tárgyát képezvén, művelő hatását a család ifju tagjaira el nem téveszthette. E kitünő családi körben folyt le az ifju leánykák élete mindaddig, míg maguk is családot alapítva, szivükbe oltott erények terjesztőivé nem lettek.

Wlassics Gyuláné is, mint idősebb nővérei, igen korán ment férjhez. Alig lépte át a gyermekszoba küszöbét, midőn 1881 deczember havában, a már akkor is hírnévnek örvendő fiatal jogtudóshoz dr. Wlassics Gyulához nőül ment. Épen fiatalsága hozta magával, hogy életnézeteiben férjével teljesen azonosult. E felfogáshoz és a szülei háznál látott nemes példához híven, mint fiatal asszony teljes visszavonultságban családjának élt, idejét teljesen három szép kis gyermekének Tibor-, Margit- és Gyulának gondozására, nevelésére szentelte. E boldog visszavonultságnak részben vége szakadt azon órában, midőn férje miniszterré lett. Wlassicsné megértette, hogy új kötelességek hárultak reá, hogy mint minisz-

ternének ki kell vennie részét a nő közéleti, társadalmi munkájából is.

Wlassics Gyuláné nem riadt vissza ezen kötelességektől sem. Azóta mind gyakrabban látjuk őt olyan gyülekezetekben, melyekben nagylelkű nők az emberi nyomor enyhítéséért fáradoznak, s olyan tanácskozásokon, melyeken a nevelési és társadalmi kérdéseket tárgyalják s vitatják meg. Egy Csengery-lánynak könnyű magát beletalálni ezen munkakörbe is; és így érthető, hogy Wlassics Gyuláné első, legnagyobb nyilvános szereplését a «Nőnevelési Kongresszuson», oly fényes siker koronázta. Önmaga is megelégedve gondolhat vissza a Kongresszus napjaira, mert ott teljes mértékben érezhette, hogy a nemes ügynek szíveket hódítani nemcsak a legnagyobb diadal, hanem a legnagyobb boldogság is!

. . . a . . . a.

LEÁNYGIMNÁZIUM.

Folyóiratunk volt az első, mely a leányközépiskola felállítását hazánkban is szükségesnek mondotta ki, sőt mióta a nők egyetemi képzésének lehetősége ténnyé vált, ily iskola felállítását folyóiratunk többszörösen sürgette is. Olvasóink tanúságot tehetnek róla, hogy mióta a leánygimnázium felállítását az «Orsz. Nőképző Egyesület» tervbe vette, az egyesület ez irányban kifejtett tevékenységét gondosan figyelemmel kísértük s arról olvasóinknak örvendve számoltunk be.

Most ime előttünk fekszik a tervezett, de már e hónapban megnyíló gimnázium tantervvázlata. Az egyesület szerényen vázlatnak nevezi e tervezetet, melyet figyelemmel olvasva mindenki nagy megfontolással szerkesztett pedagógiai munkának ismerhet el. Ennek ismerte el a vallás- és közoktatásügyi miniszter is, ki épen e bemutatott tanterv alapján adta meg az egyesület által megnyitott új leánygimnáziumnak a *nyilvánossági jogot*. A «Nőképző Egyesület» gimnáziuma tehát *az első nyilvános leánygimnázium*, mely állam-érvényes érettségi bizonyítványokat adhat ki, s az egyetemre a magyar leányokat előkészítheti.

De nem az az új iskolának a *főczélja*, hogy a leányokat az egyetemre előkészítse. A tantervjavaslat nyiltan kimondja, hogy magas színvonalon álló *magyar nemzeti műveltséget* akar adni a magyar leányoknak. A mit a felsőbb leányiskolák évek óta sürgetnek, a mit mi is gyakran hangoztattunk, a *magasabb fokú leányiskolák reformja*, ime megoldást nyer a Nőképző Egyesület tervezetében. Nem veszi át a fiu iskolák tantervét változatlanul, csupán annyit vesz belőle, a mi kétségtelenül értékes; ezt kiegészíti azzal,

a mi leányiskolák tervében nélkülözhetetlen. Ma mikor a fiu középiskolák tantervének reviziója is égető kérdéssé vált; szerencsés gondolat volt nyomon nem követni azt, a mi már már elavult vagy javításra szorulónak bizonyúlt.

A tantervkészítőknek a fiuk görögül nem tanuló csoportjának tanterve lebegett szeme előtt. A mi az érettségi vizsgálat letehetése czéljából elkerülhetetlen volt. Az eltérések nagyobbára a tananyag felosztása és feldolgozása módjában nyilvánulnak. Az alsóbb osztályok a létező viszonyokhoz alkalmazkodva a polgári és felsőbb leányiskolákhoz mutatnak rokonságot, a felsőbb osztályok azonban ügyes áthajlással e fiugimnáziumok tantervéhez közelednek.

A tanterv-javaslat, melyet folyóiratunk jövő füzetében egész terjedelmében közlünk, a fiuiskolák tantervéhez képest mutatkozó eltérésekről a következőkben számol be:

«1. A leánygimnázium csak az ötödik osztályban kezdi a latin nyelvi oktatást. E tekintetben kiváló külföldi minták mellett (pl. a frankfurti fiugimnázium) még a hazai reáliskolák latinnyelvi tanfolyamának példáját is követi. Az utóbbitól azonban kedvezően üt el a latin nyelvnek adott sokkal nagyobb óraszámban.

2. Mind a négy alsó osztályban helyet kap — mérsékelt óraszámmal — egy modern nyelv t. i. a német.

3. A női gimnázium egész folyamából hiányzó görög nyelvi és az alsóbb osztályokból kiszorúlt latin nyelvi oktatás tárgyi eredményeinek elérése czéljából végigvonúl mind a nyolcz osztályon egy «ókori irodalom» czímű tantárgy, mely túlnyomó részben görög és csak csekély mértékben latin íróknak jeles fordításokban való olvasására van szánva.

4. A rajz és ének — tekintettel arra, hogy a leányok nevelésében mindig és mindenütt nagy súlyt helyeztek a műveltség esztetikai elemeire — végig megy, mint kötelező tárgy, mind a nyolcz osztályon. Az ének azonban csak melléktárgy.

5. Kötelező melléktárgy végre az alsó négy osztályon keresztül a női kézimunka.»

A leány-középiskola létesítése nem terv tehát ma már,

hanem valóság, mely a nemzeti nőnevelés haladását óhajtók szívét őszinte örömmel tölti el. A magyar kultura történetében számottevő eme fontos esemény nagy jelentőségét méltányolta a II. Egyetemes Tanügyi Kongresszus Nőnevelési Osztálya is, midőn az egyesületet a gimnázium létesítése érdekében kifejtett munkásságáért üdvözölte s az iskola felállítása fölött örömét fejezte ki. A Nőnevelési Kongresszus egyhangulag hozott eme határozata mutatja, hogy a magyar intelligenczia átalában szivesen fogadja ez új iskolát, szükségességét felismerte, s a felállítása érdekében hozott áldozatot méltányolja.

Az új leánygimnázium szerencsés órában született. Szerencséjét s jövő fejlődését ép az biztosítja, hogy az Országos Nőképző Egyesület vette gondozása alá, ez a tekintélyes testület, mely évtizedek óta önzetlenül szolgálja nőnevelésünk ügyét s melynek életczélja a magyar nőnevelés javítása s az önerejükre utalt nők munkára képesítése. Nemcsak erkölcsileg, anyagilag is biztosítva van az iskola a Nőképző Egyesület szárnyai alatt. Az egyesületnek virágzó iskolái vannak, a nagyközönség bizalmát bírja, szép iskolaépülettel és megfelelő tőkével rendelkezik. Egy magánvállalkozónál e felsorolt kellékek közül egyiket vagy másikat — legalább is a sikert biztosító szép történeti multat — okvetlenül nélkülöznünk kellene.

Az egyesület, midőn a leány középiskola megnyitását elhatározta egész önzetlenül járt ugyan el, mindamellett kétségtelenül a maga érdekében is cselekedett. Egy testületbe új életet önt az, ha újabb, nagy czélok kitűzése pezsdíti fel erejét. Megkettőzteti erejét minden egyes, hogy a kitűzött czél elérésében a testületnek segítségére lehessen; sőt az új eszme új erők bevonását teszi lehetségessé, kik a régi tagokkal versenyre kelve, vállvetve dolgoznak, s a kettőzött munka erősebbé, virágzóbbá teheti az egyesületet, mint valaha volt. Hiszszük, hogy így lesz és óhajtjuk, hogy a leánygimnázium felállítása ilyen értelemben a felállító egyesületnek is javára váljék, s hogy az Orsz. Nőképző Egyesület egyesek és nagyközönség részéről szép vállalatához méltó támogatásra találjon.

Hogy ez valóban így lesz, arra nézve némi biztosítékul szol-

gálhat eddig is az, hogy az egyesület lelkes elnöknői: gr. Teleky Sándorné, Rudnay Józsefné és Emich Gusztávné úrnők munkatársokul Beöthy Zsoltot voltak szerencsések megnyerni. Dr. Beöthy Zsolt lesz az első magyar leánygimnázium igazgatója, tanárai között pedig ott találjuk Alexander Bernátot, Sebestyén Gyulát, Beke Manót és Pavlicsek Sándort. Áldás legyen a nemes munkán, melyet hazai nőnevelésünk javára végeznek!

Budapest.

Sebestyénné Stetina Ilona.

A KONGRESSZUS.

A «II. Egyetemes Tanügyi Kongresszus» nagy jelentőségéről és fényes sikereiről annyit irtak annak idejében a lapok s oly kézzel fogható bizonyságot fog erről tenni a rövid idő alatt megjelenő «Napló» is, hogy fölösleges munkát végeznének, ha most a «Kongresszus» lezajlása után két hónappal ennek az ecseteléséhez akarnánk fogni. Nem tehetjük azonban, hogy midőn a «Kongresszus Nőnevelési Osztályának» munkásságát folyóiratunkban megörökítjük, a «Kongresszus» nagy jelentőségéről és sikeréről — röviden legalább — meg ne emlékezzünk. Mert már magában az a tény, hogy egy ilyen nagyszabású kongresszus keretében folytak le a nőnevelés és nőkérdés ügyében tartott tanácskozások, megkétszerezi azok jelentőségét.

A kongresszusnak — ezt hivatalos jelentésekből tudjuk — több mint 5000 tagja volt. Tényleg részt vett az üléseken 4500 tag. De nem csupán számbelisége által imponált a kongresszus, növelte jelentőségét az, hogy az elemi iskoláktól az egyetemekig a legkitünőbb egyének képviselték az iskolákat, s hogy a kormány, s a közélet kiváló egyéneinek érdeklődését is fel tudta kelteni s így azok részvételét az üléseken biztosította. Kitünt a «Kongresszus» végre az által is, hogy a nevelésügy összes ágazatait magába foglaló szakosztályaiban (22 szakosztálya volt) a legfontosabb pedagogiai, didaktikai, vagy iskolaszervezeti kérdésekről szakszerű és magas szinvonalon álló előadásokat s ezzel kapcsolatban lelkes és tanulságos eszmecseréket tartottak. Szóval a «Kongresszus» örök dicsősége a magyar tanitóvilágnak, büszkesége a nemzetnek és eléggé nem méltányolható érdeme az előkészitéssel több mint egy

éven át fáradozó rendezőbizottságnak s ennek élén dr. Heinrich Gusztávnak és Nagy Lászlónak.

A «Kongresszus Nőnevelési Osztálya» teljesen méltó volt ahhoz a nagyszerű egészhez, melyet a «Kongresszus» egyes szakosztályai együttesen alkottak. Sőt mint saját fénynyel és meleggel biró égitest a maga fényességével növelte is az egésznek fényességét. Egyike volt a legnépesebb szakosztályoknak — mintegy 250—300 tag vett részt mind a két ülésén — s tevékenységét a tanügy összes munkásainak érdeklődése kisérte, sőt dr. Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi minister is kitüntette azzal a szakosztályt, hogy egyik ülésén megjelent, s azt végig hallgatta. A nőnevelési szakosztály működő tagjai leginkább nők még pedig tanítónők voltak s örömmel jegyezhetjük fel, hogy munkálataik s felszólalásaik számot tevőknek bizonyultak azon kitünő férfi-pedagogusok munkássága mellett is, kik a «Nőnevelési Szakosztály»-ban tevékenységet fejtettek ki.

S ha a «II. Egyetemes Tanügyi Kongresszus» Nőnevelési Osztályát az «Első»-ével párhuzamban állítani iparkodunk, épen ebben találjuk a legszembeszökőbb különbséget. Ott is tárgyalták a nőnevelés és nőkérdés akkor legfontosabb, legégetőbb kérdéseit és pedig a legnagyobb szakszerüséggel és szabadelvüséggel. De tárgyaltak e kérdések fölött s határozatokat hoztak a nők érdekében nők nélkül. Itt, ha az indítványozók férfiak voltak is, a vitatkozók — és a mi a fő, a határozat-hozók — nők voltak. Az ő véleményük, az ő szavuk döntött a legfontosabb kérdésekben. Első nagyobb szereplésük volt ez a magyar tanítónőknek. Ennek a szereplésnek sikere buzdítsa őket tovább is kitartó munkára tehetségeik lankadatlan gyakorlására a pedagogiai és didaktika lgefontosabb kérdéseinek tanulmányozására, hogy *legyen véleményük,* melyet meghallgatni, melyet a tanításügy javára követni érdemes. Tiszteletet szereznek igy maguknak, mert képesek lesznek az iskolában vagy iskolán kívül olyan munkát végezni, mely igazán hasznára válik hazai nőnevelésünknek s közvetve nemzeti kulturánknak.

A «Nőnevelési Szakosztály» munkásságáról a következőket jegyezzük fel. Az első, az alakuló gyülés jul. 4-én volt; sajnos, a

többi szakosztályoktól elkülönített s eldugott helyen, de különben a «Műegyetem»-nek egyik elég tágas és világos szép előadó-termében. Az alakuló ülést a «Mária Dorothea Egyesület Tanítónő Szakosztálya» nevében Sebestyénné Stetina Ilona nyitotta meg. Mivel az alakuló ülés megnyiltával a «Tanítónői Szakosztály», mely az előkészítéssel volt megbizva, feladatát befejezte, az alakuló ülés korelnököt és korjegyzőket választ. Korelnökül közfelkiáltással Zirzen Jankát, korjegyzőkül Biela Mariskát és Szegfi Ilonát választották meg. A M. D. E. tanítónői szakosztály indítványára az alakuló ülés a tisztikart a következőképen alakította meg: Elnök *Wlassics Gyuláné;* alelnökök Berecz Antal, Csiky Kálmánné, De Gerando Antonina, Grosz Leopoldin, Heinrich Gusztávné, Lázárné Kasztner Janka, Odor Emilia, Rudnay Józsefné, Saffári Irma, Szuppán Vilmos, Zirzen Janka. Titkárok: Keul Sarolta, Komáry Erzsébet, Rozenberg Auguszta, Tocsek Helén.

A tisztikar megalakitása után Szuppán Vilmos, Szarvas Gáborné és Pataky Irma tagokból álló küldöttség ment az elnöknőért, ki megérkezvén, a következő beszéddel nyitotta meg a «Nőnevelési Szakosztály» első ülését.

«Tisztelt szakosztály! Van szerencsém Önöket, hölgyeim és uraim őszinte tisztelettel üdvözölni. Fogadják meleg köszönetemet azon kitüntetésért, hogy szakosztályuk elnökévé választottak. Készséggel hajoltam meg kitüntető bizalmuk előtt, mert ámbár nincsen gyakorlatom ily nyilvános tanácskozások vezetésében, de győzött bennem ez ügy iránt táplált szeretetem, érdeklődésem és a biztos remény, hogy jóakaróan támogatni fognak tisztem teljesítésében, a mit tisztelettel kérek is. A kérdések, a melyekkel foglalkozni fogunk, korunk égető kérdései közé tartoznak. A nő szerepe a mai társadalomban előtérbe állította a nőnevelés problemáját, melynek megoldását a mai tanácskozásaink is hivatvák megkönnyíteni, siettetni. Mint a modern életnek majd minden terén, a nőnevelés körében is éles ellentétek kiegyenlítéséről van szó: lehetővé tenni a nőnek, hogy a létért való küzdelemben saját erejéből is sikeresen megállhassa helyét, sőt hogy kiválóbb tehetségét és tudását a társadalom vezető osztályaiban is érvényesíthesse; de egyuttal

gondoskodni kell arról is, hogy azon női erények, melyek az életnek bájt és a családnak boldogságot biztosítanak, a gyakorlati irányzatoknak áldozatul ne essenek. Nagy és sok munkára lesz szükség, míg ez a kérdés véglegesen megoldásra juthat. Mi is hozzá kívánunk járulni a felvetett fontos kérdések tisztázásához, érvényesíteni akarjuk első sorban az iskola terén a nő erkölcsi és szellemi követelményeit, hogy a hazai nőnevelés, melyben előbbre vagyunk mint sok külföldi állam, a virágzásnak minél magasabb fokára emelkedjék. E hittel és reménnyel megnyitom szakosztályunk ülését.»

Az elnöki megnyitót rokonszenves tüntetéssel fogadták s a «Szakosztály» nyomban munkához látott. A napirend első tétele volt: «A leányok középfokú oktatásának reformja, tekintettel a nők egyetemi képzésére». Az első előadást *Szuppán Vilmos*, a felsőbb leányiskolák miniszteri biztosa tartotta e tárgyban. Tapasztalásból ismerve a felsőbb leányiskolák bajait, a leányok középfokú alkotásának reformját a felsőbb leányiskolák megjavításában keresi. Gondosan megfontolt előadásában kiterjeszkedik a tanterv, szervezet és tanerő-képzés legfontosabb kérdéseire s nagy alapossággal és szakszerűséggel ajánlja a javítás módozatait. Határozati javaslatait, mivel azok az előkészítő bizottságnak bemutatva nem lettek, s így a «Kongresszusi Értesítő»-ben közölhetők nem voltak kinyomtatva szétosztja a tagok között, kik azt tárgyalásra elfogadják.

Szuppán Vilmos után ugyancsak e tárgyban *Marusák Pál*, a soproni felsőbb leányiskola igazgatója tart igen ideális álláspontot követő előadást. Valamivel konzervativebb mint Szuppán, veszedelmet lát a leányok gimnáziumi tanulmányaiban, mivel azok a leányt épen akkor vonják el a családtól, mikor azokra a család befolyása a legszükségesebb, mikor testi fejlődésükre a tanulás leghátrányosabb. Határozati javaslatait, (melyeket folyóiratunk juniusi számában közöltünk) mivel azok a Szuppán javaslataival nagyjában megegyeznek, visszavonja s így a szakosztályban csupán Szuppán javaslata fölött indul meg a vita. Szuppán határozati javaslatai eredeti szövegükben a következők voltak:

«1. A kongresszus hálával és örömmel üdvözli dr. Wlassics Gyula vallás- és közoktatási miniszter úr azon tettét, a melylyel a király Ő Felségétől kieszközölte a nőknek tudományos pályákra előkészítő egyetemekre való felvételét.

2. A kongresszus szükségesnek tartja, hogy oly tanügyi intézmények létesíttessenek, melyek lehetővé tegyék az egyetemi tanulmányokra készülő leányoknak a szükséges ismeretek megszerzését.

3. A kongresszus azonban nem csatlakozik ahhoz a mozgalomhoz, mely a középfokú leányoktatást a fiúkéhoz egyező új intézetekbe (leánygimnáziumokba) kívánja terelni, mert ily intézeteknek a fennálló középfokú leányiskolák mellé felállítása

a) az általános nőnevelésre káros,

b) megbontaná a leánynevelés egységességét,

c) szükségtelen uj áldozatokkal terhelné meg az államot és a társadalmat.

4. A kongresszus a felsőbb leányiskolában látja azt az intézetet, melyre szervezetének és tantervének amugy is kívánatos reviziója mellett rá lehet bizni a kiváló növendékeknek egyetemi tanulmányokra való előkészítését.

5. A felsőbb leányiskola szervezete úgy módosítandó, hogy hat év alatt a nemzeti szempont következetes alkalmazása és a modern nyelvek irodalmainak felhasználása mellett megadja a leánynak a nemzet közös műveltségének azon részét és irányát, melyet a vezető osztály férfi tagjai a gimnáziumbau vagy reáliskolában szerezhetnek.

6. Ott, a hol annak szüksége mutatkozik, a felsőbb leányiskola IV. osztályától kezdődő bifurkáczió mellett (franczia, neveléstan, gazdaságtan egyfelől, latin, görög, mennyiségtan másfelől) a IV. osztály fölé két évre terjedő felső tanfolyam állítandó, melyen a sikerrel végzett növendékeknek alkalom adatik az érettségi vizsgálat letételéhez szükséges ismereteket megszerezni.

7. A felsőbb leányiskola «leányliczeum» nevet viseljen.

8. A kongresszus kimondja, hogy a felsőbb leányiskolában ezentul alkalmazandó tanárok és tanárnők egyenlő, még pedig középiskolai tanári kvalifikáczióval birjanak.

9. Szükségét látja oly intézkedéseknek, melyek által nők minél számosabban végezhessék az egyetemen a középiskolai tanári hivatalra előkészítő tanulmányokat. A polgári iskolai tanítónői oklevél birtokában levő tanítónőknek az egyetemre való felvétele megkönnyebbítendő.

10. A felsőbb leányiskola helyzete a közoktatásügy szervezetében felállításának és fentartásának feltételei, szervezete s a benne alkalmazandó tanárok s tanárnők képzése és képesítése törvény által szabályozandó.»

A határozati javaslat igen élénk vitát keltett, melyben részt vettek: Batiné Stancsics Fánni, ki azt kívánja, hogy a középiskolákba járó leányok női hivatásuknak megfelelő nevelésben is részesüljenek. A javaslat 1. és 2-ik pontját azután a Szakosztály változatlanul fogadta el. A harmadik pontnál felszólal *Alexander Bernát*: Tiltakozik a felsőbb leányiskolákhoz csatolt toldó-foldó tanfolyamok ellen, s a leánygimnázium felállítását szükségesnek mondja. *Beöthy Zsolt* szintén a javaslat harmadik pontja ellen szól: Szerinte az a társadalom nemesebb, melyben a nő műveltsége egyenlő a férfiéval. De ezt a műveltséget nem csak egy iskolában lehet megszerezni.

Sebestyén Gyuláné látva, hogy a 3. pont sok félreértésre ad okot, annak eltörlését kívánja. E helyett kéri, hogy a szakosztály a következő szakaszt igtassa be: «A szakosztály örömmel üdvözli az «Orsz. nőképző egylet»-nek a leányok középiskolai tanulmányai érdekében kifejtett tevékenységét, melylyel a nőknek az érettségi vizsgálat letevéséhez szükséges ismeretek megszerzését lehetővé tette.»

Kozma Gyula helyteleníti, hogy az előadók, midőn a leányok középfokú oktatásának reformjával foglalkoztak a polgári leányiskolákról megfeledkeztek.

Berecz Antal, s utóbb — a zárszóval élve — Szuppán Vilmos is, a 3. pont eltörlése mellett nyilatkozik. Részt vettek még a vitában Gererich Emil és Zigler Ignácz is, s végre a határozati javaslatokat a következő alakban fogadták el:

«1. A kongresszus nőnevelési osztálya hálával és örömmel

üdvözli dr. Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter úr azon tettét, a melylyel a király Ő Felségétől kieszközölte a nőknek tudományos pályákra előkészítő egyetemekre való felvételét.

2. A szakosztály szükségesnek tartja oly tanügyi intézmények létesítését, melyek lehetővé tegyék az egyetemi tanulmányokra készülő leányoknak a szükséges ismeretek megszerzését.

3. A szakosztály ennélfogva örömmel üdvözli az orsz. nőképző-egyesületnek a leányok középiskolai tanulmányai érdekében kifejtett tevékenységét, a melylyel a nőknek az érettségi vizsgálat letevéséhez szükséges ismeretek megszerzését lehetővé tette.

4. A szakosztály a felsőbb leányiskolában is olyan intézetet lát, melyre szervezetének és tantervének amúgy is kivánatos revizióját mellett rá lehet bízni a kiváló növendékeknek egyetemi tanulmányokra való előkészítését.

Az 5. és 6. szakasz változatlan.

7. A szakosztály kimondja, hogy a felsőbb leányiskolában ezentúl alkalmazandó tanároknak és tanárnőknek egyenlő, még pedig középiskolai tanári kvalifikáczióju legyen.

8. Szükségét látja oly intézkedéseknek, melyek által nők minél számosabban végezhessék az egyetemen a középiskolai tanári hivatalra előkészítő tanulmányokat. A polgári iskolai tanítónői oklevél birtokában levő tanítónőknek az egyetemre való felvétele megkönnyebbítendő.

9. A felsőbb leányiskola helyzete a közoktatásügy szervezetében, felállításának és fentartásának feltételei, szervezete s a benne alkalmazandó tanárok és tanárnők képzése és képesítése törvény által szabályozandó.»

A Szuppán-féle javaslatok letárgyalásával az ülés az idő előrehaladottsága miatt véget ért, s a többi tételek a 7-én megtartott ülésre tüzettek ki.

(Folytatjuk.)

Budapest. *Szigethy Karolina.*

A MATHEMATIKAI TANULMÁNYOK HATÁSA ALATT.*

Nem, mintha a fölemelő erkölcsi hatás, mely a tanulmányozást kiséri, kizárólagosan a számok tudományának volna csak varázsa, — korántsem azt akarom mondani. Hiszen nem az, a plusz szó, nem a direct tudás az, a mi a lelket gyönyörködteti, idomítja, benne új, boldogítóbb világnézetet, életfilosofiát teremt, — nem, nem az.

. . . . . Érezni az élő tudomány lüktetését; megpillantani a szervezetét összefüggésben tartó egy-egy idegét; látni az ismeretek bámulatra-ragadó összeszövődését, egymásra hatását, szellemi egységét; óhajtva sejteni azt a végetlen erőt, melyben egyesül a mindenség: ez az, a mi igazságával kibékít, nagyszerűségével elbűvöl, magasztosságával fölemel. Ez a hatás pedig közös kincse minden ismeretforrásnak.

Egyazon végetlen erő felé tör a természet-, az orvostudomány, fürkészve a természeti mozzanatok fejlődését, okát, reánk való hatásának módját, — ép úgy, mint a történelem és nyelvek tudománya, melyek az emberiség fejlődését tükrözik vissza s e tükörképek keletkezését, forrását keresik; érte bölcselkedik a mathematikán s az élettanon alapuló filosofia: azt az örök igazságot, azt az ideálizált végetlen hatalmat kutatja, áhitja az emberiség jogának és hitének a tudománya is.

* A tanulmányaiért lelkesülő tanítónő eme kis beszámolóját, már csak példaadás kedvéért is kész örömmel közöljük. Buzdításul és tanúságul szolgálhat másoknak, kiket a nehézségek ilyen szellemi élvezetektől visszariasztanak. *Szerk.*

— Im a czél, a nagy czél mindenütt egy, a kutatások, fejtegetések útjai mások csupán, ágaznak szerte, mint föld arczán a vizerecskék, melyek egyazon mederbe sietnek szintén.

Vajha szavaimon csak valamennyire is tisztán tudna átrezegni tanulmányaimnak lelkemben élő lelke, — anyagáról beszámolni, a nálam összehasonlíthatatlanul hivatottabbak terére lépni, nem is lehet czélom, — de szinte lázban tart a feszült érdeklődés, melyet a tudomány haladása és mozgalmai fakasztanak lelkemben, s hogy multját megismerjem, mohó vágygyal rohanni szeretnék le a mélységbe, hol összeforrva vannak a nekünk függetlennek tetsző ismeretek.

A vonzó, modern filosofia küzdelme az antikkal, jóformán itt folyik le szemem előtt. «Kauderwälsch»-nek nevezi a klasszikus filosofia az új bölcseletet, mely magától értődő igazságokat bizonyít. Ilyet pl. ha valaki úgy gazdagszik, hogy ugyanakkor mások szegényebbek lettek; gazdagodása akkor mások kárára történt.

A tudomány búvárlatai, vívmányai nemcsak a szakköröket foglalkoztatják; maguk felé képesek azok vonzani az egész társadalmat. — Az x sugarak izgalomba hozták a fizikusokat, előadások, érdekes kisérletek, mutatványok egymást követik a term. tud. társulatokban; már februárban nem kevesebb mint 250 tanulmány hagyta el a sajtót: de szinte megvillamozták az egész társadalmat.

S míg a tudósok az átható fénytünemény tudományos megoldásán fáradoznak, hogy vajjon longitudinális vagy csak végetlen kis hullámú rezgés okozza-e: addig a nagy közönséget már a gyakorlati alkalmazás, a titokbalátás vágya nyugtalanítja.

Méltán hirdetik az angolok, hogy a quaternión elmélet meg fogja hóditani a világot. A végetlen számú elvont szorzat s a végetlen méretű tér fölvételével bonyolult problémák egyszerű megfejtést nyertek már is. Ez a számolási mód új fényt vet a mechanikára, ennek fejlődésével pedig párhuzamban halad a technika, mely oly érzékenyen bele tud nyulni társadalmi érdekeinkbe.

Nem kevesebb hatással lesz e tudományokra Grassmann éles megfigyelése. A problémát, melyet sem Cartesino mértana, sem a felsőbb elemző, sem a synthetikai vagy vetítő mértan nem tudott

megoldani, Grassmann megvilágította. — Míg az analytikai mértan egészen a mathematikának adja át a tért, a synthetikai pedig magukból a mértani sajátságokból fejti ki alakjainak törvényeit: Grassmann mintegy átmenetűl, benső összefüggést talált számok és mértani mennyiségek között; — számol ponttal, távolsággal. — Évezredek után az ő kezében egyesült újból a szám- és térmennyiség fogalma; filosofiailag fogva föl, «alaktan»-nak nevezte a mathematikát, — minthogy a szám sem egyéb, mint gondolkozási forma.

Okoskodásai fonalát a grassmanniánusok fejtessék tovább; műfogásokra nem szorul többé mathematikájuk, útja direct s így a ráfordított idő egy harmadára reduculódik, mint az eddigi számítási rendszer mellett. S mert új problémák megfejtését annyira megkönnyíti, nagy jövője van e fölfogásnak, melynek szelleme alig 30 év alatt át is fogja járni s alapjában átformálja az egész mathematikát, ez pedig erős lendületet ad alkalmazott tudományainak.

A még tért nem hódított igazságok, újítások fénye természetesen csak itt-ott csillámhatik ki a kathedráról; de annál kedvezőbb bepillantást nyújt a tudományok magán életébe a tudós tanárok társasága, a velük való magánérintkezés. Egyik-másik ugyan világfi, s a szakismeret nem jön szóba asztaluk fölött. De így egészíti, színezi ki egymást a kétféle társalgási modor s hirtelenében meg sem tudnám mondani, melyik az épületesebb, melyik az élvezetesebb. . . . . .

Annyi bizonyos, hogy élővé a tanulmányt nem a tudomány tartalmának, hanem életének megismerése teszi. S nyujthat-e valami meggyőzőbb képet a tudomány fejlődéséről, mai álláspontjának értékéről, mint az a tapasztalat, hogy növése ma sem szünetel; de mennyi éles szem, láng-lélek egy-egy életreterjedő búvárkodása kell ahhoz, hogy mint korallszigeteken százezrek munkája, megérezzék a tudományon.

Még érdekesebb, még nagyobb gyönyörűség talán, nem a könyv és tanár szaván keresztűl, hanem közvetlenűl érintkezni a tudománnyal magával. A mathematikai szemináriok, a fizikai- és chemiai praktikumok munkálatai közben egy-egy problémára buk-

kanni, — legyen az bármily jelentéktelen, vagy épen már meg is oldott, — élvezetesebb, tanulmányosabb, mint passzivan nézni, megfontolt óvatossággal mint szövődnek ki a tudomány gondolatfinomságú fényszálaiból, az ismeretek különálló cseppjeit összefűző szivárvány-hidak. Az önálló próbálkozások minden mozzanata amaz édes örömhöz hasonlítható, melyet a szülők éreznek kicsinyeik első lépésénél.

Jólesően finomítja a fölfogást a végtelen kis mennyiségek társasága, mérése is, miközben a lélek önkénytelenül a végtelen Nagy felé irányozódik. — A praktikumokban jut igazi érvényre majd a legfinomabban mérhető, majd a legérzékenyebb mennyiség, majd a tömegtől független egyetlen fisikai mennyiség, az elektromindító erő. — Sehogy sem lehet közömbös hatású az a tapasztalat, hogy a villamos áramerősséget az egy és billió határai közt még pontosan mérni lehet, észlelve egy ampère milliomodrészének tizezredrészét és ezerszeresét ugyanegy mérőeszközön! — Mérhetni a hőmérsék-emelkedés egy milliomodrészét a századrész miligrammnyi fémszálak ellenállásának változásával. Látni oly határozottságot, oly finomságot, hogy ha csak egy ezredrésznyi van is idegen anyagból, pl. zinkből a rézben, az ellenállás növekvése már meghaladja a 11 perczentet s egy negyedrészével emelkedik, ha levegőn történt a színtiszta rézdrót olvasztása; foszforból meg épen csak egy tizezred része a rézanyagnak már 65 perczenttel szökteti feljebb az ellenállást. Érdekesen játszik bele a fizikai tulajdonság a vegyelemzésbe.

Az a bűvös kis fémszálacska mutatta ki, hogy nincsenek a színképben hideg fénysugarak s hogy nem is az ulta-vörösek a legmelegebb sugarak, hanem hogy a hő görbéje is, mit a fényé, a sárgában éri el maximumát.

Azt a meleget kimutatni, melyet a molekulák surlódó mozgása idéz elő, midőn a vasban, a körüle futó áram hatására rendeződnek a mágneses molekulok, majd ismét fölcserélődnek, ha fordítjuk az áramot: nem kevésbbé érdekes feladata a fizikai praktikumnak.

A természet örök törvényének kiérzése az emberi elme pro-

ductumában, a tudományban van oly megmagyarázhatatlan, átalakító hatással a lélekre, midőn belopódzik abba a tudomány egyetlen igazsága, avagy megszólal részeinek harmóniája. Úgy érezzük, mintha az isteni igazság egy szikrája ugrott volna át szivünkön, s ez az érzés közelünkbe varázsolja az örök tökéletességet, szinte jobbakká, boldogabbakká tesz bennünket. Emez érzés rezgő fuvallatára szétrebben az emberi hiú törekvések és önző harczok szappanbuboréka, melynek káprázatos játéka oly tartós becsü kincseket takart el előlünk. . . . . És szinte jobban kedvelem a világot, nagyobbra becsülöm az embert, hogy nagy lelke hatalmávnl annyi szépet tudott már meglátni Isten műveiből.

Érzékeivel nem, de következtető ereje világánál le tudott szállni a föld rejtekeibe, hogy fölhozza onnan azt az igazságot, hogy izzón-folyó nem lehet a föld egész belseje, mert a növekvő nyomás alatt óriási hőfokot igényelnének megolvadásukra az anyagok. Éles szemével be tudott látni az anyagok parányi elemeinek titkaiba s elleste a törvényt, melylyel sikerült fölépítenie a kimeríthetetlen szénvegyületek tanát, ... megpróbált teremteni. Kitéve az elektromos kemencze nagy melegének s aztán hirtelen lehűtve a szenet, ragyogó valóságos gyémánt kristálykákká varázsolja.

Ismereteit, melyek sokáig izoláltan állottak, mind szorosabb és szorosabb szervi összeköttetésbe tudja hozni; közeledik, itt-ott fel is találja az egyazon mozgató erőt. — Ma már nem különböztet meg dörzsölési villamosságot, mert egyszerű érintéssel, a látszólag közömbös viselkedésű testekben is, — tud villamosságot ébreszteni; a dörzsölésre fordított munkát, mely sokkal inkább a nagy felületen érintkezésbe jött s villamossá lett testek vonzásával szemben küzd, — nem tekinti az elektromosság forrásának.

Megkapó az összefüggés a villamosság és fény között, az igazság fölfedezése, mely egy okra segít visszavezetni a fizikai jelenségeket, a fölfedezés, hogy a villamosság távolba hatása sem egyéb, mint közlődés, terjedés részecskétől-részecskére.

Villamos szikra a szomszédos vezetővel, mint valami rezonátorral, villamos rezgést közöl. A villamos hullámok visszaverődése

fémfalról, törése fémprismán azonos a fény megfelelő tüneményeivel. — Még meglepőbb, hogy az áramerősség, kifejezve elektrostetikai dinamikai egységben, hányadosúl épen a fény sebességét adja, mely ismét a melegsugárzással azonos, mint azt a hővillamelemek mutatják. — Nagy gondolatra enged következtetni az a gyönyörű analogia is, hogy a villamos erő és súlytalan villamos mennyiségek közt a nehézkedéssel egyértelmű törvény áll fenn, s hogy az áram munkája ugyanezt az elvet fejezi ki, mint az eleven erő a mozgásoknál.

Közel fekszik az analógia a nehézségi- és villamos erő *távolba* hatása és a fény s hangrezgések terjedése, a mozgási *energia* között.

A nyomás, térfogat és hőmérséklet különbözően combinált munkája más vonatkozással teremt kapcsolatot a fizika többi része között; mert hang, meleg, mechanikai állapotok csak funktiói, mintegy végrehajtói e változó mennyiségek akaratának, tevékenységének.

Kétségkívül a mathematikai látásnak kellett élesednie, míg a tudomány érintkező pontjai egyszerü törvényekben nyerhettek kifejezést, melyek levezetését a csak nehány század óta fejlődő végetlen kicsiny elemek (pl. fény- vagy villamos felületek) fogalma: a differenciálás s a parányi részek összegezése, az egész visszaállítása: az integrálás könnyíti, teszi átlátszóvá.

Hogy a mathematika ez ágai milyen remeken és tökéletesen magyarázzák ki a legcomplicáltabb mértani alakulatok összes tulajdonságait, az egymásba épített testek legnagyobb és legkisebb felületének, térfogatának értékét, a szabálytalan határú alakok nagyságát: azt csak parányit érinthetem s még kevésbbé tudom ezek szereplését a mechanikában, a technikában végigkisérni. — Mathematikán nyugszik az egész géptan, építészet s fejlettségét az abban pezsgő erőnek köszönheti.

De kis figyelemmel nemcsak egy oldalú hatást, hanem ellenhatást veszünk itt észre. A technika tökéletessége magával hordja a fizikai kisérletek exact végrehajtását, a mi meg viszont a számitást, a mathematikát támogatja, a mennyiben igazat szolgáltat problémáinak.

Az üveg technikájának fejlettsége teszi alkalmassá a higanyos hőmérőt magas hőfok pontos mérésére és leolvasására; elenyészteti a nullpont eltolódását s a durva zöld üvegben oly anyagot szolgáltat, melynek térbeli kiterjedése egyenlő lévén a higanyéval, a correctiót fölöslegessé teszi. A vegytannal szövetkezve manganin és constantan ötvényekből oly eszközöket készít, melyek csaknem tökéletes változatlansággal mérik a legérzékenyebb elektromos ellenállásokat; a micában a legkitünőbb szigetelőt szolgáltatja, a minek az elektromos jelenségek törvényeinek beigazolásában szintén fontos szerepe van.

Jótékonyságukat kifelé is árasztják a tudományok, nemcsak egymásra hatnak. Mód fölött befolyásolják cultiválóiknak, az embernek anyagi és lelki boldogságát. — A villamosság ezer alkalmazásai a mellett, hogy egészségi szempontból üdvösek, kényelmünket fokozzák: hatásukra szemünk előtt nő ki az új társadalmi élet, — hogy kézzel fogható hasonlattal éljek — akárcsak az u. n. chemiai őserdő a kovasavas fémek oldalából. A vegyi tudomány elég bátor azt ambiczionálni, hogy föloldja, fölszabadítja az emberiséget s igy a czivilisátiót a föld termékenységétől. Olcsó élelmi szereit zsebében hordhatná az ember; olcsó, mert hisz' a tápláló anyagok javarészét a levegő s a kifogyhatatlan égési termékek szolgáltatnák. — Nyomban mint csitulnának el a szociális mozgalmak, tudomány és művészet mint hódítaná meg az egyszerűbb embereket is s mint emelné, erkölcsösítené lelkületüket.

Ki tagadná a művészettől, hogy az gyönyörűséget, boldogságot tud nyujtani. S a művészet nem a tudomány barázdáin sarjadzik-e föl? A festő-anyagok óriási gazdagságát nem az aethan, stb. szerves vegyületek szolgáltatják-e? Festészet, szobrászat, épitészet nem az ábrázoló mértanban gyökereznek-e? Nem a fizikai ismeretek s az ezekkel kapcsolatosan fejlődő technika tökéletesítik-e folyton-folyvást hangszereinket? — A festészet, szobrászat és zene pedig nem közvetlenül képzi-e, nemesíti-e a lelket? S a művészetek fejedelme, a szépirodalom, a szónoklat nem-e a fenkölt lélek szüleményei?

Mind e gyönyörűség a tudomány forrásából buzog fel, de

értük a természetnek tartozunk hálával, mely fejleszt, tökéletesít bennünket, hogy erőit érteni, használni, élvezni képesek legyünk.

S mert az ember leküzdhetetlen törekvése vágya, kutatni a természet bölcseségét: talán azért ily hálás a természet. Fejlesztésünket vajjon meddig viszi, meddig fokozhatja?

Ismeretes, hogy a nyelvek s érzékeink csak lassankint tökéletesültek. Fiziologiai sajátságokra támaszkodva egyes orvostudósok azt állítják, hogy az emberiségnek szingazdagsága is fokozatosan fejlődött. Mint világossági sugarakban leggazdagabb, legfeltünőbb színek, a sárga és vörös, léptek föl először érzékünkben. Azután a zöld s legfiatalabb a kék színérzékünk. Az orvosok megfigyeléseit nyelvtudósok is megerősítik, a menyiben a legrégibb szellemi termékek sehol sem említik a kék színt, bár sokszor kínálkozott alkalom e színfogalom használatára s jóllehet az Ég ezekben a könyvekben nem kis szerepet játszik. Teokritus az ibolyát és jáczintot feketének írja. Aristoteles Meteorologiájában 3 színűnek említi a szivárványt. Előtte 200 évvel bibor és sárgás felhőnek definiálta Xenofones. Az ő idejében, úgy látszik, a zöld szín is hiányzott az emberiség látásérzékéből. — Orvosok mondják, hogy a színérzék fejlődése is megfigyelhető a gyermeken, mint a nyelvbeli fokozatos ügyesedés. Hogy a térérzék csak később lép föl a gyermekben, könnyű megfigyelni; a messze levő tárgyakat meg akarja fogni, mintha előtte volnának.

Az ember térérzékeinek lassú fejlődése magyarázza meg, hogy a távlati és ábrázoló ismeretek egész a 15. századig késlekedtek. Habár a régi egyptomiak mértani ismeretei természetünknek megfelelőleg — mert hisz' a 3 dimenzióju térre vagyunk alkotva, a stereometriai tulajdonságukból nőttek ki. De térérzékük korántsem volt annyira éles, hogy fali festményiek a távlati ismeretnek legkisebb nyomát is elárulták volna. Az ember tagjait rövidítés nélkül ábrázolták, az arczot profilban, de a szemet egészen az előtérben; a lábat is profilban, a kezet egészen látható öt ujjal; akárcsak a gyermek rajzát látnók.

A sokoldalú Leonardi da Vinci elméleti perspectiváján nőttek fel a nagy mesterek: Rafael, Michel Angelo s a többi.

Legtovább késett az emberi tekintet tudományos perspectivája; jóllehet alkalmazását már a középkorban ismerték, a midőn a halált nyíllal ábrázolták, mely mindig a nézőre volt irányítva.

Nem lehet elvitatni a mathematikától, mely fejlesztője a mértannak, hogy nagy hatással van a technikára, a képzőművészetre, s így kényelmünkre, élvezeteinkre, nem is említve, hogy a gyakorlati hasznú szénvegyületek vagytanában milyen szerepet visz a molekulok geometriai elhelyezkedése. Egyes, vegyi hatásukban teljesen azonos vegyületek csak, mint a kép és tükörkép különböznek egymástól, mit optikai hatásuk árul el. Érdekes, hogy a természet némely termékei, mint a kenyérpenész, almasav a fénysarkításnál az optikai tengelyt jobbra forgató tulajdonságú részét használják csak föl az anyagnak, a másik szinte méreg rájuk nézve. Gyakorlati hasznú a czukrok stereochemiája.

A görögök életet, érzést kerestek a számokban, a 8-assal a szeretetet symbolisálták, mert a szeretet harmónia s ez az octávban nyilvánul. A hármast a legtökéletesebb számnak tartották, mert magában foglalja a kezdetet, közepet és véget,

Geometriai törvények uralják az érzéki világot, nem ok nélkül tekintette Platon Istent örökké való, tökéletes Geometernek. Így adva kifejezést annak az eszmének, hogy a végetlen egységes ereje Isten.

Majd mint láthatatlan folyadékot, mely a testek közti távolságot betölti, majd mint Isten közvetítőségét, majd mint mindenütt jelenlevőséget, mint Istenséget fogták fel a tért a különböző korok legnagyobb gondolkozói.

Kant szerint a tér eredeti formája a szemléletnek, föltétele a tárgyak érzékelhetőségének, miből következik, hogy mint önállót nem lehet elképzelni a tért, funktiója ez tudatunknak. A mértant is visszavezethetjük a saját alanyunkra, énünkre, a mennyiben az egyenes vonal, melyet látóérzékünkben magunkkal hozunk, az ember létezését jelöli ki a természetben.

Euklid mértana a három dimensiójú téren alapszik; a gömbi térben az egyenesek találkoznak önmagukkal; a pseudo-gömbi térben két párhuzamos a végtelenben találkozik. Ily módon, míg

egyrészt elvonó, másrészt teremtő képességünk határát jelöli ki a tér.

Anyag tölti ki a tért, mely kiterjedésével és mozgásával hat reánk s róla érzékeinkkel veszünk tudomást. A tér, melyben az anyag van, minden érzékünkre nézve ugyanaz, ellenben az anyag különbözően ingerel bennünket. A psycho-fizika mértéket állapít meg az érzéklésre. A kézre nézve 20° a meleg nullpontja, $^1/_5$ foknyi eltérést már épen megérzünk. Nagy hideg érzését nem tudjuk megkülönböztetni a melegétől, úgy hogy a sűrített szénsav mintegy 100°-os hidegét sütésnek érezzük. — Szaglásunk finomságára vall, hogy egyes átható anyagok, mint a mercaptanok, hogy úgy mondjam, szerves kénhydrogének, egy miligrammjának $^1/_{460}$ milliomod része még meglehetős kellemetlenül hat reánk.

Érzéklésen épültek föl az empirikus tudományok; azért az anyag fogalma nélkül nem tudjuk megadni a természeti jelenségek leirását. A szemlélet egységét még az exact mathematika is az anyagra vonatkoztatja; bár maga az egység önkényes teremtménye gondolatunknak. Úgyszólván a számnevek voltak legrégibb szavaink.

Az idő folyását egyenes vonal tünteti föl; ebben az értelemben az időt egy kiterjedésű mennyiségnek tekintetjük.

Minden lélektani mozzanat egy darabot jelöl ki az idő vonalán, mely az időtartamot érzékelteti. — Mint a természes Coordináta rendszer, mintegy támaszát képezi a térnek, azonképen talál ilyenre az idő is, az emberi organismus rythmikus mozgásában. A jelen a tényleges érverés ideje, az az érverés, melyet már nem érezünk, de éreztünk, adja a multat s a melyik még ezután jön tudatunkra, az a jövőben történik. Az idő az emberi tudatnak egy tulajdonsága, mely független a tapasztalattól, épen úgy, mint nem változtat a tapasztalat a szemléleten. Az idő nem kivülünk van, énünktől indul ki, s mint jelenünktől mért távolságot fogjuk föl.

Sem énünktől, sem a tudománytól nem tudjuk elképzelni az időt. Eleme az a történetnek, költészetnek; idő folyik le a chemiai folyamatok alatt. Kéndioxyd pl. szabad jódot választ ki, mely

tovább reagál s 21 mp. alatt fejeződik be a mozzanat, mit a keményítő megkékülése jelez.

Tér és idő a mozgás jelenségében lépnek szoros kapcsolatba egymással. A mozgó tárgyat érzékelnünk kell, a helyzetét összehasonlítanuk a kiindulási helyzettel, hogy mozgását felfoghassuk. A mozgás tárgyilagos meghatározására egy bizonyos tapasztalati tér szükséges, mint az óra számtáblája, stb. Érdekes Zeno repülő nyila; Zeno azt állítja, hogy mindaddig nyugszik a tárgy, míg ugyanabban a térben van. E szerint a repülő nyil, mozgásának minden pillanatában nyugszik, így mozgása látszólagos.

Rendesen *okot* sem keresünk ott, a hol nincs mozgás, bár néha nyugvó tárgyakat, mint puskapor, méreg stb. okoknak tekintünk. Mert ha nyugszik is valami, de bizonyos körülmények közt hatni tud, annak van ereje. A művészet ereje a szervetlen testek megszellemesítésében rejlik.

Az ok eredetét saját tudatunkban találjuk meg. Sem magunkon, sem másokon nem tudjuk megfigyelni axiomáink fejlődését, hogy jutottunk ez alapfogalmakhoz, — nem tudjuk megmagyarázni.

Pedig, ha az okot nem ismerjük, tudatunk elégedetlen: a tudományok ezért hatnak jól lelkünkre. De mert a természet törvényének változhatatlansága, az oktörvény nem népszerű, azért a titkos szereknek, örökmozdonynak föltalálói soh' sem halnak ki.

Tér, anyag, szám, idő, mozgás és ok, közvetlenül felfogható elemei valamennyi tudománynak, de viszont tudatunkat, önmagunkat sem tudjuk ezektől különválva képzelni.

Így bizonyos közösségünk van nemcsak a tudományokkal, de tényezői vagyunk a természet ezerváltozatú munkájának is, mely ebben a hat alapmennyiségben nyilatkozik meg. Nemes önérzettel tölt el bennünket, hogy az örök haladásban, a természet fejlődésében, nekünk jelentéktelen egyedeknek is rész jutott s hogy önmagunkat képezve, másokra is hatva, szerény munkásai, gyönge harczosai lehetünk Isten nagy czéljának: a tökéletesség győzelmének e földön s a világokon. Míg másrészt parányiságunk érzete szerénynyé tesz bennünket.

Ez érzések hatalma alatt megedződünk arra, hogy apró kellemetlenségeken, kicsinyességeken túl tegyük magunkat, sőt ismerve a természet útjait és czéljait, megbékülve azok igazságában, belenyugszunk a csapásokba is, mint a melyek a természet czéltudatos munkájának, haladásának bizonynyal javát szolgálják.

Ideálisabban tudjuk felfogni az életet, mely alkalmat és időt kinál nekünk tehetségeink kifejtésére, hogy azzal ne csak a természetnek adózzunk, — mely annyi önzetlen öröm iránt fogékonnyá, finomulttá teszi lelkünket; hanem önzetlenséget tanulva tőle, egymásnak, felebarátainknak is hasznára lehessünk.

Az igazság érzésénél nincs előkelőbb élvezet, a felebaráti együttérzésnél, az önzetlen jótettnél, nincs tisztább boldogság.

Azért midőn miniszterünk, — kit a művelt világ dicsőit is érte, — alkalmat nyujtott a magyar nőknek a magasabb tanulmányozásra; nem vándorbotot adott kezünkbe egy hosszú, fáradságos útra, hogy azt meg az élet nehéz küzdelme kövesse, nem is az anyagias élni-tudás varázslámpájával látta el őket, oh nem! Lépését magasztosabb czél vezérelte: az élet vizének kristályforrásához vezette e hon leányait, hogy annak tükrében tisztán láthassák meg a reájuk várakozó föladatot s szivük minden dobbanásában érezve egységüket a nemzettel, lelkük minden tehetségéből ennek javán munkálkodjanak. S ha majdan lankadnának, csüggednének, önlelkekből tudjon felbuzogni az ifjító forrás, melyből friss erőt, fokozódott életkedvet meríthessenek.

Zürich. *Molnár Evelin.*

AZ ANYÁKRÓL.

Anya! te fönséges eszmény, a kiben boldogságunk, erényünk, bűnünk, örömünk, bánatunk, egész életünk folyása, jó vagy rossz sorsunk van letéve, — neked legyenek szentelve e sorok!

Isten után benned veti reményét a család, a nemzet, az állam, hogy boldogítsad őket gyermekeikben!

A férfierények összes dicsősége az *apa* fogalmában nem érnek annyit, mint az *anya* szó fogalmában összpontosuló hatalmas érzések, melyeknek nevelő erejében, tudásában rejlik az egész emberiség megdicsőülése. Az anyaszív feneketlen bányájából fakadó érzelmekben van meg a kifogyhatatlan, mindent átölelő szeretet; de meg lehet benne az átkos gyűlölet is, az ő kegyetlen sokaságával és nagyságával. Férfiban nincs az az érzés, mely fölérne az anya érzésének magasságával vagy mélységével, akár erényben, akár bűnben nyilatkozzék az.

Valóban minden anyát eszményi tökéletességgel ruházunk fel, a mikor a család alapításakor gyermekeink testét, lelkét, életét, jövőjét vak bizalommal helyezzük kezeibe.

A bölcsőtől kezdve a koporsóig érzi a gyermek anyja kezének dédelgető érintését, lehelletét, szeretetét, gyámolító gondoskodását; vagy érzi keze súlyát, megvetését, gyűlöletét. Mert nem minden anya egyszersmind *édesanya* is.

Az *édesanyákról* most nem szólunk. Mert azok az asszonyok, a kik ezt a fönséges nevet méltóan viselik, azokban megvan a garanczia, hogy gyermekeinknek szeretéssel teljes, igaz jótevő neveléséről tudnak gondoskodni. Hanem szólunk anyákról, a kik az anyai érzések magasztosságát, mélységét és magasságát nem

az erény kinevelésére fordítják, hanem azokkal az apróknak látszó hibákban nyilatkozó ferde nevelésnek rakosgatják alapját.

A családanya a gyermek mindene: dajkája, játszótársa, tanítója, nevelője, bizalmasa, parancsolója, kormányzója, vezére. Ő az, a ki az élet utjain kezénél fogva állani, járni tanítja: megállani helyét az életben, becsülettel járni meg az utat, melyet a sors számára kijelölt. Melegítő szeretetét észrevétlenül ülteti át a kicsi szívbe; az odaadó, nyilt bizalom az ő bizalmában leli csíráját. Ő a család *érzése,* az apa annak *esze.* Az szeretettel simogat, ez a tekintély fegyverét mutatja. Legouvé szerint a családapa, mint Jehova a zsidókkal, csak haragja viharában s csak a mindenhatóság és fenség nyelvén beszél házanépe tagjaival. De a családban az összetartó kapocs a *szív,* az anya szíve. S a mely anyából hiányzik a nemesen érző szív, az nem tud gyermekeibe sem nemes szívet, sem abba meleg érzést teremteni.

«Az erkölcsi ember pedig — mondja Felméri — anyja térdein formálódik s az anyai szív melegén érik».

Az apai tekintély súlyával kimondott parancs és utasítás sokasága nem ér föl a helyes anyai szeretet egy szavával.

Azonban az anyai szeretet helyessége vagy helytelensége az, mely a valódi *édesanyát* megkülönbözteti a hivatásukat tévesztett anyáktól. Míg amaz gyermekének szívére, lelkére tekint, nevelésének czélja ez a kettő; addig emez a külsőségekre helyezi a súlyt.

«Az igazi, helyes szülői szeretet, mindenekfölött azt becsüli a gyermekben, a mi őt emberré teszi, t. i. a lelkét, melyen Isten képmása ragyog. De ime, ez okos, jól rendezett szeretet helyett igen sok szülő szivén különös érzés uralkodik, *mely inkább szenvedély, mint ragaszkodás, inkább bálványimádás, mint szeretet,* s a mely érzést a magyar szó — bocsássatok meg érte, nem én találtam ki e szót — *majomszeretetnek* nevez, mely nem is törődik a gyermek lelkével és emberi méltóságával, hanem annak csak teste, szép kék szeme, kondor szőke haja, kedves ajka, édes gagyogása, szóval külső formája iránt érdeklődik, melyben, mint tükörben önmagát, a saját képmását szemléli a szülő.» (Ruschek A.: Betegségünk, orvosságunk. Budapest, 1894. II. kiadás. 74. lap.)

Ennek a hibás szeretetnek, mint a helyes érzelem elfajulásának, a majomszeretet túltengésének következése: a ferde nevelés s annak vétekszámba menő következményei.

Az anya hibái átszivárognak a gyermekbe a tápláló tejjel, a beczéző hanggal, a gondolat menetét kifejező szóval és szállást vesznek csöndben, észrevétlenül annak elméjében, szívében, vérében. A gyermeki lélek, szív és ész eredetben tiszták, mint az ég harmatja, szeplőtelenek, mint annak csillagai, ártatlanok, mint angyalai, — csak virággal kell utjukat hinteni, hogy a föld és az ég gyönyörűségeivé fejlődnek. S ez a virág a — helyes szeretet.

Hiába tudunk drága gyöngyről a tófenéken — ha keresés közben szennyes iszapot kavarunk föléje — mert összetévesztjük a békasóval.

A tanítónak bő alkalma van ezen mondások igazsága felől meggyőződni, ha mint pszichologus végig tekint azon a matérián, melyet a szülői ház az iskolának importál. Van drágagyöngy közötte, mely tisztán, átlátszóan ragyog, de napjainkban még több az értéktelen kavics. Panaszkodunk, hogy rosszak az emberek, kiknek gyatrasága már a gyermekekben nyilvánul.

«Megjavíthatnók a világot, ha megjavítanók a nevelést», mondja Leibnitz. En pedig azt mondom: Megjavítanók a nevelést, a gyermeket, az ifjuságot, az emberiséget — *ha sikerülne megváltoztatnunk az anyák lelkületét.* S ugyan mi szükséges e változáshoz? Nagyon egyszerű dolog s mégis igen ritka még a legjobb anyák között is: amaz isteni erő tudata, melyet ők az *anyaság által nyertek* s a lelki bátorság *mindent megtenni, ha a gyermek lelkéről* van szó. (Ruschek Antal: Sz. Monika élete. A ker. anya bevezető fejezete.)

Ha az anyaság mindenhatóságának tudata magasztosságának fölemelő volta s a szükséges lelki bátorság: tenni a lélekért, minden anyában meg volna — nem léteznék gyarlóság a gyermekben, gonosz az emberben. Akkor nem volnának anyák, kik a gyermek apró hibáin mulatni, örülni, nevetni tudnak, hogy ezt a nevelésüket később keservesen megsirassák. Inkább való, hogy sírjon az anya a kezdet apró lelki fonákságain s mosolyogjon később, ha

sikerült azokat gyökereiben elfojtani, mert — mondja Ruschek fönnemlített művében, — manap azért veszi körül oly sok veszély a fiatalságot, mert kevés köny ragyog miattuk az anyák szemében.

Erkölcsös szívnek szenteltvize a köny, mely véd, megóv a veszedelemtől; áld, termékenyít a munkában.

A szülői szeretet családokat, a fajszeretet nemzeteket, a keresztény szeretet az emberiséget tartja együvé.

De ha a szeretet nem helyes, ha tűzhelye hideg, alapja inga hit, gyarló tudás; koronája silány lélek, gonosz hajlam: akkor a szeretet családot, nemzetet, emberiséget egymás ellen kitámadásra késztet, akkor a szeretet öl, rombol, gyámoltalanná tesz, rosszra nevel, lelket, szívet gyöngít, ver és kárhoztat.

A szeretet hiánya a nevelésre ép oly csapás, mint annak túlhajtása.

A gyermeknek sok a vágya, az anyának legyen hozzá elég fékező ereje. Az anya jóindulata nem abban nyilvánul gyermeke iránt, hogy kényeskedését, oktalan vágyait, félszegségeit kielégítse, hanem abban, hogy azoknak hibás voltát belássa és megkötni tudja. Nem szorul az anya drákói szigorra, kiabáló hangra, testi fenyítésre; kezdetben a szeretet lágy szava lehet a leghatalmasabb fegyvere.

A nő gyengéd modora, lágy hangja, mosolya, gyengédsége, finom bánásmódja, oly nevelő eszközök, melyekkel csak az Isten ruházhatta föl a nőt, az édesanyát, hogy — mintegy kezébe adja a legjobban ható fegyvereket fönséges hivatásához. Az anya hangja, mely szíve mélyéből jön — leginkább megtalálja az utat a szívbe.

A gyermeke hibáján megszomorodott anya rezgő hangja még fülembe cseng, hatását most is érzem. Megtölti a szívet valami bánatos józansággal s kipusztul onnét a harag, akaratoskodás, az engedetlenség, makacsság, önfejűség, dacz és hasonló fékevesztett lélekrontó élősködők s helyüket betölti a javulásnak erős fogadása.

Az anya lelke a család kék ege; a férfi szigora rajt a felhő, igazságosságának szava benn a dörgés s a fenyítés vesszeje a vil-

lám. Nem anyának való, a ki lényét megtagadva, az apa rendeltetésének czirkulusaiba kontárkodik.

A két természet egymást kiegészítve vezet a czélhoz. Az enyheség és szigor, a lágyság és vasakarat, a szeretet és következetesség, a szeretet és ész, a szív és agyvelő különböztetik meg őket. Külön-külön egyik se ér sokat: együttesen mindenre képesek. Lavater mondja, hogy a nő mosolyog, ha a férfi nevet, és nevet midőn a férfi hahotáz; a férfi néma, midőn a nő könyezik; a férfi könyezik, midőn a nő kesereg, és kesereg, midőn a nő kétségbe esik.

(Folytatjuk.)

Győr. *Ujlaky Géza.*

EGY IGAZI HÁZTARTÁSI ISKOLA.

A nőkérdés mai előre haladt és erősen ellentétes irányok felé ágazódó megoldása mellett, minden esetre megérdemli figyelmünket a stuttgarti háztartási iskola, a mely német alapossággal és szivóssággal törekszik megfelelni a nőkérdés gyakorlati feladatainak.

Kézzel fogható ellentétes irányokat lehet ugyanis tapasztalni azon társadalmi törekvések terén, a melyek a nők társadalmi, gazdasági és családi állásának megfelelő nevelést akarnak számukra biztosítani. Az ilyen czélú törekvéseket általában két, egymással homlokegyenest ellenkező tendenczijáju csoportba lehet foglalni. Az egyik csoportban gondolkozó s önzetlenül cselekvő urak és hölgyek azt tűzik ki feladatul, hogy megfelelő elméleti, sőt szaktudományi képzés segítségével önálló keresetképességet nyujthassanak az erre szoruló nőknek; a másik csoportban pedig a nők családi és gazdasági állásának teendőire óhajtják az illetőket előkészíteni,

Úgy látszik, csak abban egyezik meg a kétféle irány, hogy a megfelelő képzésről házon kívüli, iskolai képzéssel kell gondoskodni.

Melyik nézet a helyes, vagy csak helyesebb? ... Nem tudom, de mindkettőnek láttam már üdvös eredményét s ezért egyformán óhajtom mindegyik sikerét. Talán a nőkérdés is olyan baj, melynek nem egy orvosszere van? S a siker titka talán abban van, hogy kinek kell az egyik s kinek a másik ír?

Én ez alkalommal egy igen érdekes és nem új keletű ház-

tartási iskola szervezetével, vezetésével és tapasztalataival óhajtom az olvasót megismertetni.

A württembergi királyságnak kitünő iskoláiról is hires fővárosában, a kies Stuttgartban van a «*Schwäbischer Frauenverein*»-nek egy már 22 év óta fennálló tanintézete, melynek egyik legfontosabb ága a «*Frauenarbeit-Schule*». Az egész intézet a württembergi királynénak, Charlotte, született Schaumburg-Lippe herczegnőnek legmagasabb védnöksége alatt áll s a következő szakosztályokat foglalja magában: 1. van egy Fröbel-féle minta gyermekkertje; 2. ehhez van kapcsolva egy gyermek-kertésznő-képző; 3. fehérnemű varró; 4. női felső ruha készítő; 5. fehér és szines hímzést tanító; 6. egy főzést tanító tanfolyama.

Ezek közül legrégibb a gyermekkert, mely 22 évvel ezelőtt alapíttatott s melléje már négy év mulva — tehát 18 évvel ezelőtt — felállították az óvónő- és kézimunka-tanítónő-képzőt. Ma már az utóbbi képzőhöz egy női kereskedelmi szaktanfolyamot is szerveztek, a mely azonban a két tanítónő-képzővel és a gyermekkerttel együtt úgy a berendezést, mint a vezetést illetőleg, körülbelül a mi hazai e fajta intézeteink jobbjaival áll egy szinvonalon.

E régebbi tanfolyamok sikere és a közönségnek nyilvánvalóvá lett érdeklődése arra bírta a nőegyletet, hogy más olyan foglalkozási ágakat is felvegyen a nőképzés programmjába, a mely nem vonja el a nőket a háztartás köréből. A megnyilatkozott közszükség hatása alatt aztán hosszú és alapos előkészítés után négy évvel ezelőtt fölállította a nőegylet *háztartási iskoláját.*

Ez iskola feladatául azt tűzték ki, hogy elméleti és gyakorlati tanfolyamok segélyével úgy képezze ki az ifjuságot a háztartás minden ágában, hogy az illetők ne csak saját házi szükségleteiket láthassák el, hanem hivatásszerű kenyérkereső pályát is biztosíthassanak maguknak a megfelelő kurzusok elvégzése alapján. A jól megállapított feladat megoldását a következőképen gyakorolják:

Az oktatás felöleli magába úgy az egyszerű, minden napi házi életrendnek, mint a finomabb, fényűző konyhának az ellátá-

sát; nevezetesen magát a sütést-főzést elejétől végig, a gyümölcsök s főzelékek válogatását, télire elrakását, a konzerválást, az étlapok összeállítását, az ízléses tálalást, az asztalok elrendezését és diszítését, a felszolgálást. E sokoldalú foglalkozás közben ismerik meg a növendékek az élelmi szerek pénzbeli és fiziologiai értékét, azok használhatóságát, végre még azt a ritkán található fontos tudni valót, hogy mit, mikor és milyen összeállításban lehet alkalmazni.

Igen érdekes az elkészített ételeknek értékesítésmódja, a mely kezdetben nem csekély gondot okozott az amúgy sem gazdag és szerfelett takarékos nőegyletnek. Végre azonban a német élelmesség a szintén faji jellegként ismeretes kedélyeséggel párosulva, oly szerencsésen oldotta meg e kérdést, hogy az anyagi előnyökön kívül a tanfolyamoknak didaktikai haszna is származott belőle. Magában az intézeti épületben ugyanis szép, tágas, barátságos szobát rendeztek be ebédlőnek, a hol kizárólag hölgyek számára terítenek. Egyszerű asztalok és székek vannak sorjában egymás mellé helyezve, az ablakokon csinos, hófehér csipke-függönyök díszlenek s a vendégeknek maguk a növendékek szolgálják fel az általuk főzött és kitálalt ételeket. Ugyancsak a növendékek terítenek és váltanak az ebédlőben, a hová igen tisztességes közönség jár, miért is aztán sem a növendékeknek, sem szülőiknek nem derogál ez a felszolgálás.

Az iskola vendégei kétfélék; a rendes előfizetők, a kik a három fogásos ebédért fizetnek havonként 20 márkát s a naprólnapra étkezők, a kik egy-egy table d'hôte ebédért 70—90 fillért fizetnek. A vendégek legtöbbnyire felsőbb iskolába (tanítóképzőbe, konzervatoriumba) járó kisasszonyok, fiatal tanítónők s általában olyan szerényebb anyagi viszonyok között élő művelt hölgyek, a kik el akarják kerülni azokat az apró izetlenkedéseket, a melyeknek a vendéglőkben magányosan étkező nők majd mindig ki vannak téve. Az iskola ebédlőjének az olcsóságon kívül még az az előnye is megvan, hogy szivesen elkészítenek minden külön megrendelt ételt is, sőt igen örülnek az ilyen megrendelésnek, mert a növendékeknek új meg új gyakorlatra nyujtanak azok alkalmat.

Az ebédlőben el nem fogyott ételeket aztán az iskola cselédjei az utczán igen olcsón árusítják el a szegény munkás-népnek, úgy hogy az iskola e részben egy igen jó népkonyha szerepét is teljesíti.

Ezenkívül szokásban van az, hogy az iskola ebédlőjében nagy társasvacsorákat, ebédeket, ozsonnát, theát szolgálnak fel megrendelésre, sőt különböző családi ünnepélyek étkezései is ott folynak le.

Elfogad továbbá az iskola mindenféle külön megrendelést is és örömmel teljesítik azt, ha csak egy hideg halat, vagy valamely pecsenyét, pástétomot, süteményt kell is készíteniök.

Nagyon praktikus berendezés az is, hogy elvállalja az iskola mindenféle konzervek és befőttek elkészítését; gyakran egy-egy nyaraló családnak egész éléstárát felszerelik minden szükséges télire való gyümölcscsel, zöldséggel, befőttekkel.

És mivel az iskola minden megrendelést olcsóbban és lelkiismeretesebben teljesít, mint a vendéglők és czukrászok: azért a nagyközönség valóban nagyon sok megbizással halmozza el a főzőiskolát. Majdnem napirenden van az ünnepélyek kifőzése!

Az intézet tanítási rendje a következő. Minden szakosztályban három hónapra terjedő kurzusok vannak szervezve, a melyeket évenként január, április, julius és október hónap első napján nyitnak meg s a belépés szigorúan e naphoz van kötve. A jelentkezőktől semmi néven nevezendő előkészültség igazolását nem kivánják. A beirt növendékeket megfelelő csoportokba osztják; egy-egy csoportban soha sem lehetnek húsznál többen. Minden csoport hetenkint három délelőtt és két délután foglalkozik gyakorlatilag, elméleti oktatásban azonban két hetenkint csak egyszer részesülnek. Három hétköznapi délutánon egyáltalában nincsen tanítás, de a tanítónők nem egyszer berendelik a kisasszonyokat ilyenkor is, ha másnapra valamit elő kell készíteni, vagy ha külön megrendelést kell teljesíteni.

A tanítás módja a dolog természeténél fogva tisztán deiktikus, azaz először mindent csak előmutatás útján tanítanak; a növendékek munkásságára csak a begyakorlás közben jut szerep. Igen

hasznosak azonban az olyan feladatok, a melyekben a reczeptgyűjtemények alapján önállóan átszámításokat kell végezniök, hogy a megadott számú személyre való ételeket elkészíthessék. Nagyon fontosnak tartják azt, hogy a növendékek úgy az anyagnak, valamint az időnek és a teendőknek beosztását és arányosítását megtanulják. Soha sem sietnek, de nem is fecsérlik az időt.

Igen komplikáltan vágnak össze a különböző csoportok tanmenetei; szokásban van ugyanis az, hogy ha valamelyik növendék az első három hónapos kurzus elvégzése után tovább akarja magát képezni, akkor beiratkozik még egyszer, sőt többször is, úgy, hogy ily módon összesen két évig látogathatja az intézetet. E felsőbbfokú kurzusok tanmenetei már most úgy illeszkednek az alsóbb kurzusok elvégzett tanítási anyagához, hogy igazi továbbképzésül szolgálnak növendékeiknek. E beosztás nemcsak a főző, hanem a varró és himző kurzusoknál is így van; az első kurzus mindig a legszükségesebb s legáltalánosabban alkalmazott háztartási teendők begyakorlásával foglalkozik. E kurzus tananyagának megállapításánál kizárólag a gyakorlati szükség az irányadó s csak a belső tanmenet közben alkalmazkodnak a módszertani dogmákhoz. A felsőbbfokú kurzusok aztán kiterjeszkednek a háztartási fényüzés mindenféle eseteire.

E tanmenetek megállapítása sokkal nehezebb, mint első pillanatra gondolnók. A fehérvarró-tanfolyamon még nem annyira, mint a főző-tanfolyamon. Amott ugyanis minden növendék készít, a legegyszerűbb kivitelben egy-egy darabot a női, férfi és gyermekruhákból, meg az ágyneműekből; a későbbi kurzusokon pedig, sőt akár magánúton is, úgy folytatható a továbbképzés, hogy ugyanazon darabokat finomabb kivitelben és fokozatosan szebb és szebb diszítésekkel készítik el. Az egész tanfolyam alatt azonban minden növendék maga készíti el magának a szabásminta rajzát. Semmihez, még a hímzéshez sem kapnak sablonszerű mintát, csak motivumokkal rendelkeznek s ezeket megfelelően arányosítva, maguk alkalmazzák munkáiknál. Épen ezért aztán nagy gondot fordítanak a rajzolásra, a melyet minden növendék hetenkint négy órán át gyakorol. Hazai hasonló intézeteinktől

épen a rajzoktatás méltánylása és ennek előnyösen feltünő hatása különbözteti meg a stuttgarti intézetet.

Sokkal nehezebb azonban a főző-iskola tanmenetének megállapítása, a mennyiben ennek szükségképen folyton változandónak kell lennie. Alkalmazkodnia kell ugyanis az évszakok változásain kívül a megrendelésekhez, a felsőbbfokú kurzusok növendékeihez s végre az intézet anyagi érdekeihez. Épen e folytonosan változandó körülmények és feltételek teszik azt lehetetlenné, hogy állandó tanmenetet követhessen a főző-iskola. E tekintetben nagyon nehéz feladata is van az igazgatónőnek, a kinek rendelkezésére áll a varró és himző-tanfolyamokon 12 tanítőnő, a főző-iskolában pedig egy rendes, egy segéd- és egy kisegítő tanítónő, a gazdasszony és két konyhaleány.

Az intézet külső és belső berendezése nem fényes, nincsenek nagy arányai s a mi magyarországi iskola-palotáinkhoz képest nagyon szerénynek tünik fel. Hanem az egész berendezés valódi gyakorlati értéke meghaladja a mi fényűzéssel, mutatósan felszerelt intézeteink becsét. Nagyon hosszúra nyulnék még ez ismertetés, ha apróra akarnám — a mint szeretném — leirni az egész felszerelést, ezért csak egy-két jellemző adatra szorítkozom. A tűzhely berendezését igen praktikusnak találtam; három, tetszés szerint elkülöníthető részből áll ez, úgy hogy mindig csak a szükséghez képest tüzelnek benne a megfelelően redukált fűtőanyaggal. A tüzhely közvetlen összeköttetésben van a mosogatókonyha melegvíztartórtójával s egy polczos kelesztő-szekrénynyel, a melyet még kész ételek melegen tartására czélszerűen felhasználnak. Minden konyhaeszköz és butordarab valódi odaadó figyelmességgel van megszerkesztve. Az intézet fentartási költségeiről a következőket mondhatom. A «Schwäbischer Frauenverein»-nek van 800—1000 közt váltakozó számú rendes tagja, kik évenkint 5 márka tagsági díjat fizetnek; változó bevételek gyanánt szerepelnek az ebédlőnek, a megrendeléseknek és a nőegylet által rendezett mulatságoknak bevételei, továbbá a kurzusok tandíjai, fejenként és kurzusonként 60 márka, végre a királyi család nem ritka ajándékai. Állandó évi segélyt kap az iskola az

államtól (t. i. Württemberg királyságtól) 3000, a várostól pedig 1000 márkát. A főző-iskola havi rendes bevételei tehát (a megrendeléseket nem számítva) körülbelül 2500—3000 márka között ingadoznak; élelmiszerekre havonként 1700—2000 márkát költenek, a tüzelő pedig 500—600 márkára rug.

Anyagi tekintetben tehát nem fényes az intézet állapota s maguk a tanítók is rosszul vannak fizetve. Így például a nagy felelősséggel és sok munkával terhelt igazgatónő csak 1200 márka évi fizetést húz lakásán és ellátásán kívül. Én úgy tudom, hogy Magyarországon egy tanítónő-képző segédtanítónőjének van ennyi fizetésén kívül még nyugdíj jogosultsága is, a mire a stuttgarti «Frauenarbeit-Schule» érdemes tanítónői nem számíthatnak, sőt az iskola fenmaradását is a maguk munkásságának kézzel fogható eredményeivel kell biztosítaniok.

Sajnálom, hogy ezúttal meg kellett elégednem a vázlatos ismertetéssel; szerettem volna e jóhirű stuttgarti iskolát úgy az olvasó elé varázsolni, hogy rögtön szembe tünjék az, a mi jó volna belőle minekünk: ámde én már nem láthattam meg a mi háztartási iskolánkat s ezért az összehasonlításokat másokra kell biznom.

Soraimban benne van mind az, a mit láttam, párosulva azzal a jó szándékkal, a melyet akkor éreztem, mikor — távol szép hazámtól, e közlések megírásához fogtam.

Stuttgart. *Zigány Jolán.*

ISKOLAI ÉRTESÍTŐK.

(Első közlemény.)

I. Tanítónő-képzők.

Az idén a tanítónő-képzők is adtak ki — nem ugyan értesítőt, de oly kötetet, mely az intézet multját és jelenjét tartalmazza.

1. A budapesti II. kerületi állami elemi tanítónő- és nevelőnőképző-intézet huszonötéves fennállásának története és jelen állapota. 1869/70—1895/96. Szerk.: Thuránszky Irén igazgató.

Mivel folyóiratunk 1894. évi decz. füzetében az intézet történetét tüzetesen ismertettük, e kötet szemléjére ez úttal ki nem terjeszkedünk.

2. A kolozsvári m. kir. állami tanítónőképző-intézet huszonötéves fennállásának története és jelen működése. 1870—1895. Szerkesztette dr. Lázárné Kasztner Janka igazgató.

E füzetet is épen csak felemlítjük. Ismertetését, mivel az intézet történetéről 1896. évi aprilisi füzetünkben czikket közöltünk, szintén mellőzhetőnek tartjuk.

3. A győri állami tanítónőképző-intézet értesítője az 1894—1895. tanév végén. Szerkesztette Pataky Irma igazgató.

Ez az intézet is történeti áttekintést nyujt 20 éves fejlődéséről. Az intézetet Trefort Ágoston alapította, 6498 m² telket vásárolván meg 1875-ben az intézet czéljaira. Ezen a telken álló épületek még ez évben oly mérvű átalakítást nyertek, hogy azokban 1875 október havában az intézet megnyilhatott. Ezen a telken épült 1884-ben az intézet jelenlegi épülete. Az intézet első igazgatója Kasztner Janka volt, ki 1886. évben a kolozsvári tanítónőképezdébe helyeztetvén át, helyette Orsetti Emilia, majd 1891-ben Orsetti betegsége miatt nyugdíjaztatván a jelenlegi igazgató neveztetett ki. Ez idő alatt az intézet 383 elemi iskolai és 127 munkatanítónői oklevelet adott ki. A növendékek létszáma 100—106 körül ingadozott, kik közül a legnagyobbrész benlakó volt.

A tanári-testület a hitoktatókkal együtt az 1894—95. évben 13 tagból állott, köztük tanítónők az igazgatónőn kívül Szukováthy Ilona, Kuszákné Bánóczy Róza, Zsiga Margit, Watzes Janka. Az intézet jelenlegi felszerelése és épülete még mindig sok kivánni valót hagy hátra, nincs külön tornaterem, rajzterem stb. A felszerelés, könyvtár, tanszertár azonban kielégítő. A gyakorlati kiképzésre nagy gondot fordítottak, az egyes tanítónőjelöltek gondos irásbeli és szóbeli előkészület után 6-szor, 7-szer tanítottak. A tanítási gyakorlatok a gyakorló iskola mind

a hat osztályában arányosan oszlottak meg. A növendékek létszáma az 1894—95. évben 106 volt; és pedig I. oszt. 25. II. oszt. 29, III. oszt. 29, IV. oszt. 27. Anyanyelvre: magyar 99, német 4, tót 2, olasz 1. Vallásra nézve: róm. kath. 58, ág. ev. 11, ev. ref. 11, izr. 26. A növendékek szorgalma dicséretes, egészségi állapotuk teljesen kielégítő volt.

4. Az Izabella kir. herczegasszony Ő Fensége védnöksége alatt álló Szt-orsolya-rendű pozsonyi tanítónő-képezdének harmadik értesítője. 1895—96. tanév. Közzéteszi az igazgató.

Az értesítő elején közölve van azon átirat, mely elrendeli az ezredéves ünnepély megtartását. Ki van nyomtatva az iskolai ünnepélyen dr. Ortvay Tivadar igazgató által tartott felolvasás, melynek czíme «Az ezeréves Magyarország».

A lefolyt tanév történetéből kiemeljük a következőket: Az iskolai évet főnöknő választásával kezdték meg. Az új főnöknő Neidl Mater Johanna lett most már harmadízben, a jelen tanévvel nyilt meg a képzőnek a harmadik évfolyama. A mely most már szép új otthont nyert. Az épület alapkövét 1895 márcz. 19-én tették le az intézet védőasszonya Izabella kir. herczegasszony Ő Fensége jelenlétében és 1896 május 26-án adták át rendeltetésének. Az átadási ünnepélyen megjelent Frigyes kir. herczeg egész családjával.

A felügyeletben és tanári karban nem történt változás. A tanári testület 12 ülést tartott. A könyvtár és tanszerek a szükséges dolgokkal el volt látva. Az év folyamában több ünnepet rendeztek, az iskolai évet is június 21-én ünneppel fejezték be.

A tanári testület 10 tagból állott a következő nőkkel együtt: Kollányi Mater Gabriella, Rygl Mater Terézia, Irtzing Soror Ignáczia rendtagok és Lengacher Mária, Gottl Gizella világiak. A férfiak valamennyien óraadók voltak.

Az intézetben internátus is van, hol 300 frtot kell egy iskolai évre fizetni. A növendékek létszáma: 14+6+15=35. Vallás szerint: róm. kath. 28; ág. év. 6; ev. ref. 1. Anyanyelv szerint: magyar 24; német 7; tót 4.

II. Felsőbb leányiskolák.

1. Értesítő a budapesti m. kir. állami felsőbb leányiskola és a vele kapcsolatos női felső továbbképző tanfolyam 1895—96. iskolaévről. Közli Szuppán Vilmos igazgató.

Az értesítő az intézet története és jelen állapotával kezdődik, melyet Révy Ferencz tanár írt, az ezredéves ünnep alkalmából. A történetből a következőket emeljük ki. Az intézet megalakulását teljesen Molnár Aladárnak köszönheti, ki az 1873. évi költségvetés tárgyalása alkalmával hívta fel a nők felsőbb képzésére a kormány figyelmét. Trefort miniszter 1875-ben ugyancsak Molnár Aladárt bízta meg a Budapesten felállítandó állami felsőbb leányiskola szervezésével. Az első évet, az V. ker. bérelt épületben kezdték meg egy első és egy előkészítő osztálylyal és összesen ötven tanulóval. Az első év sikeres befejezése után a tanári kar elkészítette az előkészítő és a 4 éves középiskolai tanfolyam tanítástervezetét, mit a minisztérium hosszabb tanácskozás

után elfogadott. Ugyancsak a miniszterium megbízta a tanári kart, hogy a középiskolai tanfolyam fölé tervezett két éves felsőbb tanfolyam tantervét is készítse el. A tanári kar e megbízásnak eleget tett, a kidolgozott tervezetet a miniszterium el is fogadta.

A következő iskolai év már rendes időben és rendes tanári karral kezdődött meg. A tanári kar első nő tagjai voltak: Stetina Róza és Bosányiné Edwards Ellen.

Az 1879—80. tanévvel kezdődik az intézet második időszaka. Ezzel az évvel ugyanis új szervezetet nyert az iskola; a régit a tapasztalatok alapján módosították. Az első felsőbb leányiskola: előkészítő, középiskolai és továbbképző tanfolyamból állott. Az új szervezet szerint pedig I—VI. osztályból áll a felsőbb leányiskola.

Az 1883—84. tanévvel a harmadik időszaka kezdődik az iskolának. Ekkor ismét új szervezetet kapott, a melyben mintegy ki van emelve a felsőbb leányiskola középiskolai jellege. Ez időszak kimagasló pontja volt Ő Felsége a király látogatása.

Az 1886—87. tanévvel nyilik meg az iskola negyedik időszaka, a negyedik «Szervezet»-tel, mely szerint az alsóbb osztályokban legalább népiskolai tanítóságra képesített egyének, a felsőbb osztályokban pedig polgári és középiskolai tanárságra képesített tanárok taníthatnak. Az új szervezet rendeli el a háztartástan és könyvvitel tanítását.

Az 1887—88. iskolai évvel az ötödik időszaka nyílik meg a felsőbb leányiskolának, ismét új szervezettel. A új szervezet első és másodrendű felsőbb leányiskolákat különböztet meg.

Ez után következik a továbbképző tanfolyam története és szervezete, melyet gr. Csáky miniszter hagyott jóvá. A tanfolyam azonban — úgy látszik — nem vált be, mert daczára, hogy két osztályra volt tervezve, mégis csak egy osztályú volt fennállása óta mindig.

Közölve van továbbá: a tanári kar névsora 1875—1895; a VI. osztályt végzett növendékek névsora 1879—80. iskolai évtől kezdve; és végül a tankönyvjegyzék 1875—76. iskolai évtől kezdve.

Az «iskolánk jelen állapota» czím alatt közölve van kivonatosan az 1887. szervezet. A közölt kimutatás szerint az iskolai felszerelés gazdag és izléses. Végül közölve van táblázatban: a növendékek létszáma, osztályok, anyanyelv, vallás és szülők foglalkozása szerint; a növendékek testmagassága; a növ. testsúlya; a növ. tüdőképessége.

Az 1895—96. iskolai év története a millenniumi ünnepély leírásával kezdődik. A beiratások szeptember 2-án, a tanítás pedig szeptember 10-én vette kezdetét. A növendékek örvendetes szaporodást mutatnak (19%). A vallásos nevelésre is nagy gondot fordítottak, minden héten egyszer iskolai ájtatosságot tartottak. A növendékek egészsége kielégítő volt, ha bár ragadós betegség miatt több növ. ki volt tiltva 2—3 hétre. A tanári testület 14 értekezletet tartott. A növendékek több kiránduláson vettek részt. Az év folyama alatt több iskolai ünnepélyt tartottak. A tanári karban több változás történt. Így: Buzogány Ágnes a lőcsei felsőbb leányiskolához, helyére pedig Hermann Róza áll. felsőbb leányisk. igazgató helyeztetett stb. Az iskolai évet tekintettel a millenniumi ünnepekre, junius 11-én fejezték be záró ünnepélylyel.

A tanári testület a hitoktatókon kívül 22 tagból állott, a következő nőkkel: dr. Bacher V.-né Goldzieher Ilona, özv. Bokelberg Ernőné

Zimmermann Ilka, dr. Bosányi Ivánné Edwards Ellen, Décsei Janka, Egán Lujza, Hermann Róza, Odor Emilia, Odor Henrietta, Schlatter Alfrédné Juhász Krisztina, özv. Sólyom S.-né Rosenberg Izabella, Vargyas Endréné Petz Vilma és Zelles Etelka. — A tanulók létszáma: 41+42+50+52+31+33+33+35+27+24 = 368. Vallás szerint: róm. kath. 108; ág. ev. 17; ev. ref. 12; izr. 230; gör. kel. 1. Budapesti születésű 277; vidéki 80. A továbbképző tanfolyamnak volt 8 rendes és 12 rendkívüli tanulója. A tandíj 80 frt és a beiratási díj 5 frt.

2. Budapest székesfővárosi I. kerületi nyilvános községi felsőbb leányiskola negyedik értesítője az 1895—96. tanévről. Szerkesztette Póra Ferencz igazgató.

Az értesítő elején le van írva a felsőbb leányiskola czélja és alapelve. Az igazgató örömmel említi, hogy VI. oszt. végzett növendékeiket felvettek a II. ker. állami és az angol kisasszonyok képezdéjének a III. évfolyamába. A tanári karban is történtek változások: Patterson Sarolta a IV. kerületbe helyeztetett, helyébe Szalkay Elvira lépett. Anderkó Aurélné Kronich Melania megbetegedett, Tiszay Elza és Lencs Anna helyettesítették. Az iskolában angol nyelvi tanfolyam és zongoratanfolyam volt. Több iskolai ünnepet rendeztek. Legszebb volt az ezredéves ünnep emlékére rendezett ünnep.

A tanári kar a hitoktatókon kívül 11 tagból állott a következő nőkkel: Anderkó Aurélné Kronich Melania, Győry Ilona, Novák Sándorné Tavaszy Margit, Pogáts Aurélné Staudinger Zsófia és Újházy Irma.

A növendékek létszáma: 46+32+29+26+28+17=178. Születési hely szerint: budapesti 127; vidéki 51. Vallás szerint: róm. kath. 146; gör. kel. 1; ág. ev. 9; ev. ref. 10; izr. 12. A növendékek közül többen élveztek 100 frtos ösztöndíjat. Évi tandíj 40 frt, beirási díj 5 frt.

3. Értesítő a beszterczebányai m. kir. állami felsőbb leányiskola 1895—96. iskolai évről. Tizenharmadik évfolyam. Közli: Kerner Péter igazgató.

Az értesítő elején az állami felsőbb leányiskolák szervezetéből kivonat van közölve. A tanártestület 13 tagból áll a hitoktatókon kívül, a következő nőkkel: Freyler Berta, Gútáné Oláh Mária, Jurkovichné Károlyi J., Kernerné Holló Julia, Litschauer Teréz internatus vezetője, Serédy Ilona, Stauffer Emilia, Svetschine Georgina, Vranyczany Gabriella.

A növendékek létszáma: 29+46+29+30+35+14+4 = 187. Vallás szerint: róm. kath. 84; gör. kath. 1; ág. ev. 43; ev. ref. 4; izr. 55. Anyanyelv szerint: magyar 138; német 38; tót 11. Lakhely szerint: helybeli 90; vidéki 97.

Az iskolai év történetében a következő nevezetesebb események fordúltak elő. A beiratásokat mint rendesen szeptemberben ejtették meg. Ritkított betűvel van szedve, hogy a magas miniszterium a felsőbb leányiskolát kivette a tanfelügyelők hatásköréből s a miniszteri biztos alá helyezte. A tanári testületben több változás történt: Hermann Róza igazgatót a budapesti, Hermann Terézt a lőcsei, Thoma Terézt pedig a temesvári áll. felsőbb leányiskolához helyezték stb. Helyökre jött: az igazgató, Kernerné Holló Julia és Litschauer Teréz internátusvezető. Betegség miatt az iskola deczember 12. január 20. zárva volt. Hogy a vallásos érzelmeket ápolják, a tanítást naponként imával kezdték és

végezték. A hazafias érzelmek ápolása végett több hazafias ünnepet rendeztek. Tandíj 30 frt. Beirási díj 5 frt. Ertesítő- és bizonyítványdíj 2 frt. Az internatus tíz havi díja 300 frt. Külön zongoratanulás 30 frt.

Értekezés: «A gyermek egyénisége és a szülei ház». Kemenczky Kálmántól.

4. A szegedi községi felsőbb leányiskola értesítője az 1895—96. tanévről. Közli Czimer Károly igazgató.

Az értesítő szintén a felsőbb leányiskolák szervezetének kivonatával kezdődik. A tanári kar 15 tagból állott a hitoktatókon kívül a következő nőkkel: Csapó Róza, Erőssyné Szűcs Julia, Fail Márta, Krikkayné-Barbaró Emma, Kutassy Erzsi, Nemecskayné Fendt Malvina, Patakiné-Weinberger Róza, Pillichné-Szendrői Ilona.

A növendékek létszáma: 80+80+62+66+50+45+59+38+ +20=500. Az első három osztály párhuzamos volt. Vallás szerint: róm. kath. 269; gör. kel. 15; ág. ev. 3; ev. ref. 16; izr. 197. Anyanyelv szerint: magyar 434; német 54; szerb 12. Helybeli 409. Vidéki 91.

Az iskolai évet szept. 5-én kezdték meg. A tanári karban osztálypárhuzamosítás miatt több változás történt. Csapó Róza a zentai polg. iskolától jött, továbbá Pataki Simonné Weinberger Róza mint óraadó alkalmaztatott. Az egészségi állapotok kielégítők voltak, ha bár betegség miatt úgy a növendékek mint a tanárok közül is voltak néhányan kitiltva. Külön tanfolyamokon tanulták: a zongorázást, gyorsírást és tánczot. Több iskolai ünnepet rendeztek. Az évvégi vizsgálatokat junius 12—13-án tartották meg. A tanszerek habár kevéssel, de gyarapodtak. A tandíj I—IV. oszt.-ban helybelieknek 8 frt, vidékieknek 12 frt; az V—VI. oszt.-ban helybelieknek 20 frt, vidékieknek 30 frt. Ifjusági könyvtárdíj 20 kr. *H. L.*

(Folytatjuk.)

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Személyváltozások az állami polg. isk. tanitónőképző-intézetben. *Zirzen Janka*, a polg. iskolai tanítónőképző-intézet igazgatója nyugalomba vonult, hová koronás királyunk legmagasabb elismerése kiséri. Legfelsőbb fokú leányiskolánk történetének eme nagyjelentőségű eseménye, oly közelről érinti folyóiratunkat, hogy elfogulatlanság nélkül szólani erről alig tudunk.

Zirzen Janka, kit ezelőtt 27 évvel állított br. Eötvös József az első — a budai — tanítónőképző-intézet élére, az 1872—73. tanévben alapított polgári iskolai tanítónőképző-intézetnek kezdettől fogva igazgatója és felvirágoztatója volt. Folyóiratunk *első* számában 1879-ben majd tíz évvel később az 1889-ik évi 10-ik füzetben rámutattunk arra, hogy Zirzen Janka élete szakadatlan munka és önfeláldozás volt. Nem lehetett csodálni, hogy élete 73-ik évében 57 évi tanítóskodás után, noha még élénk szellemű és munkabiró, nyugalomra vágyván, nyugdíjaztatását kérte. Nem csodáljuk; de fájlaljuk. S ezen őszinte fájdalmunkat csak annak reménye fogja enyhíteni, hogy a nyugalom életerejét megkétszerezvén, sok derült évvel hosszabbítja meg a magyar tanítónők büszkeségének életét. Azt hiszszük, velünk együtt sokan kérik az Egek urát, hogy úgy legyen.

A polg. iskolai tanítónő képző intézet szelleme remélhetőleg a személyváltozás daczára is a régi marad: lelkes, munkás és előretörő, mint eddig. Hiszen a vallás- és közoktatásügyi minister az intézet élére *dr. Lázárné Kasztner Jankát,* Zirzen Janka egyik legkedvesebb tanítványát, a kolozsvári tanítónőképző intézet volt igazgatóját állította. Nem kell őt újra bemutatni olvasóinknak, életrajzát folyóiratánk X. évfolyamának 7. számában közöltük. A kolozsvári tanítónőképző-intézet felvirágzott a keze alatt, s ez tette rá figyelmessé a közoktatásügyi minister urat, ki érdemeinek elismeréseül helyezte át Lázárnét Budapestre, azon reményben, hogy hazánk ezen első rangú intézetét az

eddigi szinvonalon nemcsak fentartani, de továbbfejleszteni is képes leend.

Midőn az új igazgatónőt e kitüntetés alkalmából üdvözöljük s nagy felelősséggel járó, nehéz állásához erőt és szerencsét kivánunk neki, a magunk részéről kérjük, hogy legyen az folyóiratunkra nézve, ami Zirzen Zanka volt: pártfogója, támogatója és buzgó terjesztője.

*

Wlassics Gyula levele Zirzen Jankához. Wlassics Gyula, vallás- és közoktatásügyi minister a nyugalomba vonuló igazgatónőhöz a következő levelet intézte:

«F. évi márczius hó 5-én kelt beadványára értesítem Önt, hogy Ő csász. és apostoli kir. Felsége f. é. junius hó 9-én kelt legfelsőbb elhatározásával legkegyelmesebben megengedni méltóztatott, hogy Önnek saját kérelmére történt nyugdíjazása alkalmából a nőnevelés terén szerzett kiváló érdemeiért legmagasabb elismerése nyilváníttassék,

Midőn a legfelsőbb helyről érkezett ezen kitüntető elismeréshez legőszintébb szerencsekivánataimat csatolom, egyúttal felhasználom az alkalmat, hogy a magam részéről igaz és benső köszönetet mondjak egy fél századot meghaladó azon úttörő munkásságért, melylyel Ön a tanítónőképzés kettős intézetét nemcsak megalapította, hanem fel is virágoztatta.

Hogy mennyire összeforrt ezen intézet neve Önnek köztiszteletben és közszeretetben álló egyéniségével, legvilágosabban bizonyítja az a körülmény, hogy a közhasználatban Önnek neve az intézet nevével azonossá vált, és a minta tanítónőképzés jelzésére a közfelfogásban Önnek neve alkalmaztatott.

Kisérje Önt a jól megérdemelt nyugalomba tanítványainak, kartársainak és tisztelőinek változást nem ismerő elismerése tisztelete, aranyozza meg jövendő éveit a mult emlékeinek fénye, s áldja meg a Gondviselés Önt még számos évvel, állandó jó egészséggel és kedélyének azzal a frisseségével, melylyel magas életkorán eddig is diadalmaskodni tudott.

Budapesten 1896 junius 26.

Wlassics.

*

Dr. Berzeviczy Albert a leánynevelésről. A «Kongresszus» első összes ülésén dr. Berzeviczy Albert az «Egységes nemzeti közoktatás» tételt tárgyalván nagyszabású beszédet tartott, melynek a leányoktatásra vonatkozó javaslatai a következők.

«Áttérve a leányok középfokú képzésének kérdésére, végzetesnek tartom a nőnevelés magasabb igényű intézeteibe csődíteni valódi tudományos hivatást magukban nem érző leányokat, de viszont hiba volna, ha egyszer a nőnek hivatási körét kitágítottuk és neki a tudományos pályákra utat nyitottunk, azt, hogy ezekre a pályákra gondosan és alaposan elő is készülhessen, tisztán a véletlenre s a magánszorgalomra bízni; tehát a soha szem elől nem tévesztendő egyetemes női hivatás mellett, amely a családi életben kulminál, a nőknek a tudományos pályákra való előkészítése kétségtelenül egy fontos, új szempont nőneve-

lésünk jövendő berendezésében. Ennek a szempontnak, azt hiszem, könnyen felelhetnek meg bizonyos fakultativ tanfolyamok hozzájárulásával a felsőbb tanítónőképezdék, mint a nőképzésnek nálunk ma legmagasabb fokú intézetei.

Érettségi vizsgálat a felsőbb leányiskolákban vagy a leányközépiskolákban nem volna rendszeresítendő, hanem azok, akik ezt az iskolát befejezték, ha valamelyik egyetemi szakra kívánnak lépni, az egyetemen volnának a középiskolai érettségi vizsgálatnak körülbelül megfelelő felvételi vizsgának alávetendők, hogy ezáltal is biztosíttassék a valódi tudományos készültséggel és hivatásérzéssel nem biró elemeknek az egyetemtől való távoltartása.

A szakoktatásnak lehetőleg egységes pædagógiai elvek szerint való berendezését a legkülönbözőbb kormányzati hatóságok alá tartozása is megnehezíti. Hogy tisztán valamely közszolgálati vagy hivatási pálya gyakorlati követelményeire képző tanfolyamok az illető szolgálati és hivatási ágak adminisztrációjával kapcsolatban, mint például vasuti, távirói szaktanfolyam stb. létesüljenek és kormányoztassanak, azt megakadályozni alig lehet, de annyi legalább elvképpen szem előtt volna tartandó, hogy 16 éven alóli ifjak és leányok bármely irányú gyakorlati kiképzésére szolgáló intézmények csak az illető korához mért elméleti oktatással kapcsolatban, az általános pedagógiai követelmények szigorú figyelembevételével a közoktatásügyi miniszter vezetése vagy legalább annak kellő befolyásvételével létesülhessenek és működhessenek.»

*

A nők testi nevelése a tanügyi kongresszuson. A nők testi nevelésével a következő tételek foglalkoztak: 1. Mik képezik és mily mértékben a testi nevelés anyagát a különböző fokú iskolákban: *a)* a fiú-, *b)* a leányiskolákra vonatkozólag. Előadta: Szedlacsek Lajos. — A nagy vonásokban közlött tananyag a kötelező tanterv keretében mozog s így újat nem tartalmaz. 2. A női kézi munka hygienikus ártalmai. Előadta: Dr. Csapodi István. — Ezen érdekes és tanúságos előadásra, mely az orvosi szaklapokban s a kongresszusi Értesítőben bizonyosan egész terjedelmében meg fog jelenni, felhívjuk olvasóink becses figyelmét.

3. Kellenek-e tornafelügyelők és mi lehetne azok hatásköre? Előadta: Hadik Richárd. — Miután az előadó számos gyakorlati példával illusztrálva kimutatta, hogy az országos tornafelügyelők szükségesek, így szól: «Mindeddig nem érintettem a leányok tornázását és a tornatanítónők képeztetését, mert itt még annyira sem vagyunk, mint a mennyire voltunk a fiúk tornázását illetőleg 1868-ban a 36. törvényczikk meghozatala idejében. Itt ugyanis gőzerővel is hiába rendeznénk pótló tanfolyamokat, annyi tornatanítónőt, mint a mennyi a szükséglet, így sem képezhetnénk. Erre nézve helyeslem «A Nemzeti Torna-egylet» álláspontját, mely szerint: «A tornatanítónők kiképeztetése az elemi iskolák számára a tanítónőképezdékben történnék; azon felül évenkint, vagy legalább minden két esztendőben egy 3—4 hónapos tanfolyam lenne megtartandó olyan tanítónők számára, kik a képezdékben már a tornából is nyertek képesítést, de aránylag nagyobb testi ügyességöknél fogva magokat a tornatanításban tovább akarják képeztetni.» Általában

nálunk a nőtornászat még nagyon is kezdetleges, pedig ha felfognák a nők, hogy a gyönge testalkotás, a szűk mell, a fejfájások, az idegesség, szóval a betegségek változatos hosszú sora csak a nyugalmas életnek s a tartalmas táplálkozásnak következménye: úgy azt hiszem, hogy ők maguk belátnák, miként egy jeles női orvosunk (Dirner) mondja, hogy leánygyermekeinknek még nagyobb szükségök van ma a tornára, mint a fiúknak.»

Érdekes az előadó határozati javaslata, melyet a szakosztály tárgyalt és egyhangúlag el is fogadott. E javaslatot, indokolásával együtt itt közöljük:

«Mivel tornatanítóink általában hiányos általános műveltséggel és pædagógiával birnak, s mivel a szakukba vágó elméleti és gyakorlati ismereteik sem felelnek meg a testi nevelés újabb követelményeinek s a nálunk kiválóan érvényesítendő magyar nemzeti szempontoknak; továbbá, mivel napjainkban nincs a tanügyi kormánynak oly közege, melytől a testi nevelés miléntjére nézve tanácsokat kérhetne, s a mely nevelésünk ezen ágát az országban ellenőrizze: azért mondja ki ezen második országos tanügyi kongresszus, hogy

a) az országos tornafelügyelők szükségesek, és hogy

b) ezek hatásköre kiterjed úgy a fiúk, mint a leányok testi nevelésének ellenőrizésére.» H. R.

*

A női kézimunkaoktatás a Kongresszuson. A női kézimunkaoktatás kérdésével a *Kongresszus*-nak két szakosztálya is foglalkozott. Az «Iparoktatási Szakosztály», mely egyike volt a legmunkásabb szakszakosztályoknak, 5 oly tételt tárgyalt, melyek a női kézimunkaoktatás körébe tartoznak. Ezenkívül a «Kézimunka-oktatás szakosztályá»-ban tárgyalták az idevonatkozó fontosabb kérdéseket. Az «Iparoktatási Szakosztály»-ban az első előadó özv. *Nendtwich* Gusztávné volt. Tárgya: *a)* «Hogyan és hol képeztessenek a nőipariskolák részére szükséges tanerők? *b)* Kívánatos-e a végzett növendékeknek további alkalmazása a nőipariskolák mellett és ha igen, mily módon viendő az keresztül.»

Boros Rudolf referálta a következő két tételt: 1. Mit tehet a női ipariskola a leányainknál egyre fogyatkozó takarékossági érzék fejlesztésére, és 2. A gépmunka mennyiben képes a női kézimunkát pótolni? Végül dr. *Horváth* Ákos értekezett a női kézimunka ártalmasságáról a női szervezetre.

A «Kézimunka-oktatás szakosztályá»-ban először a *Nyilvános női kézimunka-tanfolyamok* című tételt vették tárgyalás alá, a melyet *Geőcze* Sarolta és *Wilhelm* Francziska előadók ismertettek. Szerintük sem az iskola, sem a magánoktatás nem adja meg a szükséges jártasságot, ezért nyilvános kézimunka-tanfolyamok létesítését ajánlják. Ezután *Tiborcz* Ida A polgáriskolai kézimunka-oktatás reformjáról tartott szép előadást, amelyben különösen azt hangsúlyozta, hogy a tanítás alapossága szempontjából a túlnépes osztályok két részre osztandók és hogy a rajztanitás bizonyos mértékig támogassa a kézimunkaoktatást. *Vála* Miklós rövid hozzászólása után a szakosztály a benyujtott határozati javaslatot elfogadta, mire *Az általános kézimunka-oktatás a magyar nép életszükségletei szempontjából* és *A slöjd Magyar-*

országon és Európában című tételeket tárgyalták, amelyekhez *Guttenberg* Pál nyujtott be határozati javaslatokat.

*

A kath. tanítók kongresszusa a leánynevelésről. A kath. tanítók kongresszusának egyik ülésén kizárólag a polgári és felsőbb leányiskolák kérdését tárgyalták.

Ember Károly tanár előadó, szabad előadást tartott arról az aktuális kérdésről, melynek címe: «A nemzeti nőnevelés terén eszközölt újabb reformok és a kath. leánynevelés.» Az előadó bevezetésül rövid áttekintést tartott a nőnevelés történelmi fejlődéséről. Szembe állította a pogánykor felfogását a női hivatásról, a nő helyzetével a keresztény társadalomban. A pogánykor a nő nevelését nem tartotta szükségesnek, azzal keveset törődött, mert csak egyszerű eszközét tekintette benne a nemzeti gyarapodásnak, A kereszténységgel a nő — úgymond — anya lett, az emberi méltóság magaslatára helyeztetett s a nőerények eszményképeül a boldogságos szűz anya állíttatott fel. Majd áttér a nőemanczipáczió kérdésére s így folytatja: A téves nevalési rendszerek, a férfiak lazult erkölcsössége, ebből kifolyólag kevés érzékük a családalapításnak istentől adott kötelessége iránt, oly helyzetet teremtettek, hogy időről-időre egy szembetünőbbé váló kérdés tört elő a társadalmi életben: a nők megélhetésének kérdése, vagy mondjuk az ismert módon, a nőemanczipáczió. A nőemanczipácziót Jézus a kereszténység megalapításával keresztülvitte, Az emanczipáczió mai alakja már a nők helyzetének szocziális kérdése. Ezt meg kell oldani. Kót módját ajánlja a megoldásnak és mindkét mód a nevelési rendszer reformját igényli. A keresztény zárdaiskolák a nőiesség, a nőies természet szemmeltartása mellett a kereszténység legtisztább alapján kivánják a nőt nevelni, hogy minden honleány Mária erényeivel a társadalomnak szerény, gondos, kevéssel megelégedni tudó tagjává lehessen s betölteni tudjon oly munkakört, mely a nőiesség tiszteletben tartása mellett a nőiességgel összeegyeztethető foglalkozásnak tekinthető. És itt ismét tekintetbe kell, hogy vegyük az eszményiség fokát, mely alsó, közép és felsőfokú és így a foglalkozásnemek is eltérők, tehát a nevelés is ehhez alkalmazkodik. A magyar közoktatás körében ujabban eszközölt reformok a társadalom úgynevezett intelligens osztályának igényeit sietnek látszólag kielégíteni, mint a hogy tényleg itt találkozunk a nők szocziális kérdésével feltünőbb módon. — Előadó szerint a katholikus leánynevelőktől távol tartandók e reformok szelleme. A következő határozati javaslatot terjesztette a gyűlés elé: 1. A katholikus leánynevelés csarnokai megóvandók az újabb reformtörekvések szellemétől. A kath. leánynevelő intézetek szervezete mindenkor szigorúan kath. keresztény elvek szerint eszközlendő. 2. A női középiskola elvben elitélendő. 3. A leánynevelés intézetei a következők legyenek: *a)* elemi iskolák 4 osztálylyal, ismétlő iskolákkal kapcsolatosan; *b)* felsőbb leányiskolák 4 osztálylyal; *c)* felsőbb leányiskolák 6 osztálylyal, háztartási tanfolyammal kapcsolatosan. 4. A tantervekben külön gond fordítandó a vallás-, erkölcsi oktatás tárgyain kívül a humanisztikus tárgyak tanítására. 5. A tanterv megfelelő gyakorlati képzésben is részesítse a gyermekeket, mert a gyakorlati képzés, a családi életnek megfelelő kézügyességi oktatás menti meg

a nőt tudákosságtól s így az önsorsával és helyzetével való elégedetlenségtől, szóval ez tartja meg őt a szűk családi otthon egyszerű igényeinek ideálizmusában, mely egyedüli biztosítéka boldogságának, 6. Felkérendő a nagyméltóságú püspöki kar, hogy a munkálat alatt álló polgári és felsőbb leányiskolák tervét ily értelemben sürgősen átdolgoztatván, azok érvényre emeltessenek. 7. A Szent István-társulat keblében működő s a népiskolai tankönyvek birálatával megbízott tankönyvbiráló bizottság ez iskolák tankönyveinek approbálásával is megbizandó és e megbizatáshoz képest kiegészítendő.

A határozati javaslathoz hozzászólott *Csávolszky* József kanonok, ki azon módosítást kivánja, hogy a népiskola hat osztálya megtartassék, valamint a felsőbb iskolák kifejezését elhagyni kivánja. *Petrovácz* József csatlakozik az előadó javaslatához. Még dr. *Komlóssy* Ferencz prépost-kanonok szólott, mire a gyülés *Ember* Károly határozati javaslatát — azon módositással, hogy az elemi iskolák a gyakorlati képzés szolgálatában álló ismétlő leányiskolákkal kihővíttessenek — egyhangúlag elfogadta.

*

Tanítónők megválasztása. Budapest székesfőváros tanácsa következő tanítónőket választotta meg ez év augusztus havában.

A felsőbb leányiskolákhoz: a franczia és német nyelvi tanítónői állásra Győry Ilonát; a német nyelvtörténelmi tanítónői állásra Janecz Erzsébetet; a magyar nyelv-történelmi tanítónői állásra ösv. Radnay Jenőnét. *A polgári iskolákhoz:* a német-magyarnyelvi tanitónői állásra Fleiszig Matildot; a németnyelv, történelem, tornatanítónői állásra Janecz Antóniát; a franczia-német nyelv tanítónői állásra Bodnár Arankát; a földrajz-történelmi tanítónői állásra Spády Sándornét; a földrajz-történelmi tanítónői állásra (valamely nyelv tanításának kötelezettségével) Reitter Ferencznét; a mennyiségtan-természettudományi tanítónői állásra Kont Gyulánét; a torna-énektanítónői állásra Weber Klárit; a két kézimunka-tornatanítónői állásra Lengyel Margitot és Igmándy Jolánt.

Elemi iskolai osztálytanitónőkké lettek: Winterstein Magdolna, Schmid Gyuláné, Patterson Sarolta, Benedek Rafaelné, Halász Krisztina, Borovszky Lászlóné, Geschider Margit, Heinrich Róza, Baumann Eleonóra, Kuzmich Etelka, Oprée Róza, Schmith Margit, Várady Irma, Markovics Sándorné.

Segédtanitónőkké lettek: Gulth Lujza, Boár Béláné, Árvássy Istvánné, Friss Emma, Kovalovszky Mária, Prohászka Anna, Vincze Róza, Erendits Mária, Szillenberg Mária, Szervánszky Irén, Gyurkovics Mária, Mohr Krisztina, Oláh Irma, Katzer Irma, Korzay Ida, Lakits Aranka.

Üdvözöljük az ujonan választott tanítónőket, s ajánljuk folyóiratunkat szíves figyelmükbe.

IRODALOM.

Monográfiák az ezredéves ünnepek alkalmából. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr megbízásából egy egész sereg monografia jelent meg, melyek a közoktatásügy egyes szakköreire kiterjedőleg mindenkor érdekes és tanulságos emlékei lesznek közoktatásügyünk jelen állapotának. E monografiák egymást mintegy kiegészítik s már ezért is teljesen méltók arra, hogy iskolák és magánosok könyvtárai számára ne egyenként, hanem összeségükben szereztessenek be. Az egyes monografiák tanulmányozása különben arról győz meg bennünket, hogy azok nemcsak alapos tanulmányokon alapuló, pontos és a régibb időkre is kiterjeszkedő adatokat tartalmaznak, hanem azokat kellőképen feldolgozzák s a feldolgozás és összefoglalás csaknem mindegyikben olyan, hogy a monografiák még laikusoknak is élvezetes olvasmányt szolgáltatnak. Eddig e monografiákból a következő kötetek jelentek meg:

1. A magyar elemi népoktatás, írta *Péterffy Sándor.* 2 füzet.
2. A felső nép- és polgári iskolai oktatás. Irta *dr. Kovács János.*
3. A magyar felsőbb leányiskolák multja és jelene. Irta *Szuppán Vilmos.*
4. A polgári iskolai tanító- és tanítónőképzés. Irták *dr. Kiss Áron* és *Sebestyénné Stetina Ilona.*
5. Emberbaráti intézeteink. Irta *György Aladár.*
6. A házi ipari és kézügyességi oktatás Magyarországon. Irta *Szterényi József.*
7. Az elemi iskolai tanító- és tanítónőképzés. (Sajtó alatt.) Irta *Sebestyén Gyula.*
8. A magyar kisdedóvás multja és jelene. Irta *dr. Morlin Emil.*

E monografiák 7—8—10 íves füzetek. Ehhez képest az áruk igen csekély: füzetenként 1 korona. Megjelentek e füzetek s kaphatók *Lampel Róbert* (Wodianer F. és fiai) könyvkereskedésében, (Budapest, Andrássy-út 21.)

*

Ugyanezen kiadónál megjelentek és nekünk beküldettek a következő művek:

«*Franczia nyelv- és olvasókönyv*». Irták *Mébold Frigyes* és *Újvári Béla* budapesti tanárok, kiknek kezdők számára való franczia nyelvtanát már nagyon sok iskolában tanulják, most ugyanezen nyelvtannak második részét bocsájtják közzé. A szerzők itt is azt a kitünő módszert

követik, hogy mindenütt összefüggő, könnyű nyelven írt, a tanulók érdeklődését is felkeltő olvasmányokra alapítják a tanítást, nem szaporítván a szabályokat és ezek helyett inkább mennél több példát nyujtva. Igen jól meg vannak válogatva az olvasmányok is, valamint nagyon kielégítő a szógyűjtemény és a minden olvasmányhoz csatolt úgynevezett questionnaire is. E könyv nemcsak a reáliskolák, hanem a kereskedelmi iskolák számára is igen alkalmas, minthogy az utóbbiakra való tekintettel a fontosabb kereskedelmi ügyiratok is bővebben vannak ismertetve. A díszes kiállítású munka ára vászonkötésben 1 frt 20 kr.

*

Hebel «Schatzkästlein». A kiváló német írónak e munkáját a gymnásiumi és reáliskolai utasítások joggal mondják a legalkalmasabb iskolai olvasmányok egyikének s ezért bizonnyal szivesen fogják fogadni a német nyelv tanárai, hogy *Bartos Fülöp* e kis műből igen jó izléssel összeválogatott darabokat tesz közzé, természetesen a kellő jegyzetek kiséretében. Bartos igen ügyesen járt el, midőn a szerfelett nehéz helyeken némely lényegtelen módosítást engedett meg magának, valamint elhagyta mindazt, a mi erkölcsi vagy esthetikai szempontból csak a legkisebb kifogásra is adhatna okot. A jegyzetek szerkesztésénél meg van adva mindaz, a mire egy IV., V. gymnásiumi osztálybeli tanulónak szüksége van, hogy a szöveget jó magyarsággal fordíthassa. A derék kis könyvecske ára 30 kr.

*

«*Általános földrajz.*» A polgári leányiskolák III. osztálya számára. Irta *Lád Károly* fővárosi tanár. A tanterv ama követelményének, hogy a polgári iskolák említett osztályában a földrajz tanítása a történelemmel kapcsolatban történjék, Lád igen ügyesen tesz eleget. A könyvnek nemcsak módszere, hanem előadási nyelve is minden tekintetben dicséretet érdemel, valamint ki kell emelnünk azt a gondosságot is, melylyel szerző mindenütt a legújabb statistikai adatokat használta fel munkájában. A szép barna vászonkötésbe kötött könyv 1 forintba kerül.

*

«*Magyar nyelvtan,*» A közép- és polgári iskolák második osztálya számára irta *Halász Ignácz,* a kolozsvári egyetemen a magyar nyelv rendes tanára, egyike legkiválóbb nyelvészeinknek. Már e körülmény felemlítése is felmenthetne bennünket annak konstatálásától, hogy az előttünk fekvő kötet a lehető legtökéletesebben megfelel a tenterv és az «utasítások» minden követelményének és hogy a tárgyalás módjában számos igen üdvös újítást találunk benne. Kiváltképen a megelőző évben tanultaknak új szempontokból való összefoglalását tartjuk kiválóan sikerültnek. Ki kell emelnünk még a nyelvtanhoz csatolt két függeléket is, az egyikben a szók helyes leírásának szabályai vannak összefoglalva, a másodikban pedig írásbeli feladatok vannak közölve. A nyelvtan úgy van szerkesztve, hogy bármily olvasókönyv mellett is használható. Ára füzve 40 kr., csinos vászonkötésben 60 kr.

*

«*Gyakorlati olasz nyelvtan.*» Irta *Palóczy Lipót* tanár. E könyvecske rövid idő alatt immár második kiadást ért. Palóczy igen nagy figyelemmel nézte és fordította át munkáját, a mely ez új formájában még inkább meg fogja nyerni a közönség és a tanügyi körök rokonszenvét. A könyv az Ahn-féle módszert követi, tudvalevőleg egyikét a legkönnyebben czélravezetőknek; igen jól szerkesztett olvasmánygyűjtemény is van a végére csatolva és a szótár, valamint a magyarázó jegyzetek is minden igényt kielégíthetnek. Ára 80 kr.

*

«*Chemia és áruisme.*» Irták *dr. Hankó Vilmos* és *Pacholek György*. E két szakférfiú a legnagyobb figyelemmel volt azokra a különös szempontokra, a melyeket a kereskedelmi iskolák igényei megkövetelnek és olyan munkát írt, mely a legszigorúbb birálatot is megállja. A könyv a kellő számú illustrátiókkal is el van látva, kiállítás tekintetében pedig méltán sorakozik a tankönyveknek ama hosszú sorozatához, melynek a Wodianer-féle könyvkiadó czég jó izlését és gondosságát dicsérik. A Hankó-Pacholek-féle «chemia és áruisme» kötve 1 forint 40 kr.-ért kapható a kiadó czégnél.